

С. Аминов



**ЗАБОНИ
МОДАРӢ**

10

С. АМИНОВ

ЗАБОНИ МОДАРӢ

Синфи 10

**«Матбуот»
Душанбе
2005**

Хонандагони азиз!

Китоб манбаи донишу маърифат аст, аз он баҳравар шавед ва эҳтиёт намоед. Кушиш кунед, ки соли хониши оянда ҳам ин китоб тозаю озода дастраси додари хоҳарчаҳоятон гардад ва ба онҳо низ хизмат кунад.

Истифодаи иҷоравии китоб:

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (баҳои китобдор)	
				Аввали соли хониш	Охири соли хониш
1					
2					
3					
4					
5					

М 4306020600-114 Инф. письмо - 99
418(05)-2000

ББК 81.2 Тоҷик Я 72**ISBN 9965-05-032-5****© Аминов С., 2005.**

1. Матро хонед ва мазмуни онро накл кунед. Пас аз хондани матн ба чӣ худоса омалед? Дар борак суду зиёни сухан аз мушоҳидаатон мухтасар накле нависед.

Ксанф. Акнун чӣ овардӣ?

Эзоп. Забон.

Ксанф. Боз забон? Магар ба ту нагуфта будам, ки барои меҳмони ман беҳтарин хӯрокҳоро биёри? Барои чӣ фақат забон овардӣ? Меҳохӣ, ки ман масҳара шавам?

Эзоп. Чӣ чиз беҳтар аз забон шуда метавонад? Забон моро ба якдигар муттаҳид мегардонад. Агар забон намебуд, мо аз ифодаи маром очиз будем. Забон калиди донишҳо ва силоҳи ҳақиқату хирад аст. Ба воситаи забон шахрҳо месозанд, мо ба воситаи забон ишқу муҳаббати худро изҳор менамоем. Ба воситаи забон дарс меомӯзанд, ҳақро ба субут мерасонанд, панд мегӯянд, ситоишу ибодат ба ҷо меоранд, месароянд, исбот мекунанд, тасдику таъкид менамоянд. Ба воситаи забон лафзҳои "модар", "ёри" ва "Парвардигор"-ро зикр мекунанд. Мо ба воситаи забон "бале" мегӯем. Сардори сипоҳ сарбозонашро ба воситаи забон ба ғалабаву зафар раҳнамоӣ мекунад. Мо ба воситаи забон забони назми Ҳомерро меситоем. Забон олами Эсхилро ба вучуд меоварад ва каломи Демосфенро зинда мегардонад. Эй Ксанф... сар то сари Юнонистон ба воситаи забон офарида шудааст, ба воситаи забони зебо ва шеваи юнон, ки садояш дар давоми асрҳо дар тамоми ҷаҳон баланд шунида хоҳад шуд.

Ксанф. (нимҳез шуда бо шавқ гап мезанад). Офарин! Офарин! Офарин, Эзоп! Сухани ҳақ гуфтӣ... Ту ҳақиқатан беҳтарин чизи ҷаҳонро барои мо овардӣ. (Боз як ҳамён пул бароварда ба сӯи Эзоп мепартояд). Боз ба бозор рав, ин бор бадтарин чизро гирифта биёр. Ман ба донишмандии ту боварӣ пайдо кардан меҷоҳам.

Эзоп табақи болопӯшидае меорад.

Ксанф. Ҳоло ки чӣ будани беҳтарин чизи дунёро фаҳмидем, биё бубинем, ки ба фикри ин маъюби зишт бадтарин чизи дунё чӣ будааст: (рӯймолро аз рӯи табак мебардорад). Забон (ҳашмигнона). Боз забон?... Забон?... Эй кундафаҳм, магар худат нагуфта будӣ, ки забон беҳтарин чизи дунёст? Магар боз шаллоқ хӯрдан меҷоҳӣ?

Эзоп. Забон, ҷаноб, бадтарин чизҳои дунёст. Забон манбаи ҳамаи дасисаву балоҳост, оғози фитнаҳо ва модари тамоми баҳсу ҷанҷолҳост. Забонро шоирони беҳунар бечо ба қор бурда, боиси

озори гӯши мардум мешаванд. Файласуфоне, ки қобилияти тафаккур надоранд, забонбозӣ мекунад. Забон дурӯғ мебофад, ҳақиқатро пинҳон месозад ва дурустро нодуруст нишон медиҳад. Забон ғайбат мекунад, ба касон таҳқир меоварад ва буздилона пинҳон мешавад. Забон барои садақа пурсидан ва гадоӣ кушода мешавад, забон ба мардумон лаънату нафрин мегуяд, ачзу ҳақирӣ баён менамояд. Забон ҳашму ғазаб зоҳир месозад, тӯҳмат мекунад, мефурӯшад, ҳилаву фиреб ба кор мебарад. Забон хиёнат мекунад, ғасод меандозад. Ба воситаи забон мо мегуем: "Бимир!" Ба воситаи забон носазо мегуем ва лафзҳои "бандаву гуломро" ба кор мебарем. Мо ба воситаи забон "не" мегуем. Олиҳа Ахил ҳашму ғазаби худро ба воситаи забон ба кор бурд. Қсанф, ана барои чӣ забон бадтарин чизҳои дунё мебошад, ки мо медонем!

Эзоп - масаллаи масъули машҳури Юнони бостон.

ИМЛОИ ҲАРФИ Й

1. Порчаро ба оҳанги хониш риоя карда хонед. Фаҳмидаи худро нақл намоед. Калимаҳои, ки ҳарфи й доранд, ёфта имлояшонро шарҳ диҳед.

Сухан сардафтари девони ишқ аст,
Сухан ганчинаи султони ишқ аст.
Зи дил файзе, ки чӯй, чуз баён нест,
Забони теғ чун теғи забон нест.
Сухан зоҳир кунад сӯзи ниҳонро,
Зи шамъи дил барафрӯзад чаҳонро.
Сухан сарчашмаи дарёи ишқ аст,
Сухан сармоёи савдои ишқ аст.
Ки гар бар сафҳаи олам набудӣ,
Нишон аз одаму олам набудӣ.
Кӣ холи рафтаву оянда гуфтӣ,
Кӣ чандин маънии поянда гуфтӣ...
Кӣ мутрибро нишотангез кардӣ,
Ҳазор оташ ба як дам тез кардӣ.
Сухан ваҳй аст, мо арши баринем,
Сухан сеҳр аст, мо сеҳрофаринем.
Чӣ чои сеҳру эҷозии Масеҳ аст,
Ҳаёти мо зи гуфтори Ҷасеҳ аст.

Ба як дам оламеро зинда созем,
В-аз он пас то абад поянда созем.
Касе худ бесухан чун зинда монад,
Дар иклими бако поянда монад.

Бадриддини Ҳилолӣ

Шарҳи луғот:

Сармоя - асос, сабаб

Савдо - ҳавову ҳавас, девонагӣ,
шайдоӣ

Сафҳа - саҳифа, сатҳ, рӯи чизе

Мутриб - навозанда ва сароянда

Ваҳй - паём ва илхоме, ки гӯё

Худо ба пайгамбарон
мефиристодааст.

Арши барин - осмон, тахти баланд

Эъҷози Масеҳ-мӯъҷиза (кори
хайратовар) - и Исо, ки гӯё бо
дамидани нафас мурдари зинда
мекардааст

Фисеҳ - равшан ва бурро, бофасоҳат

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. **Забони теғ чун теғи забон нест** чӣ маъно дорад?
2. **Сухан ба нишони оламу одам** чӣ муносибат дорад?
3. **Ҳаёти инсон ба гуфтор магар** вобаста аст?
4. **Дар хусуси аҳамияти забон** кадом зарбулмасал ва мақолхоро медонед?
Нависед ва шарҳ диҳед.

3. **Матиро хонед** ва гӯед, ки ҳарфи **й** дар калимаҳои ишорашуда ба кадом вазифа омадааст? Тақлидан ба мати накле тартиб диҳед ва калимаҳои ҳарфи **й**-дорро шарҳ дода, имлояшонро лар хотир нигоҳ доред.

Шарифҷонмахдум одами баландқомат, сафедрӯй, мешчашм буда, дар вақте ки ман ба хидмати **ӯ** даромадам, бисту ҳафт сол умр дошт.

Шарифҷонмахдум дар **хушхатӣ**, **хушсаводӣ**, **шеърфаҳмӣ** ва **маорифдӯстӣ** дар байни муллозодагони Бухоро қариб ягона буд. Одатан фарзандони муллоҳои калони Бухоро ба давлат ва шӯхрати падар мағрур шуда, дар хурдсолӣ бетарбия мемонданд ва ё ин ки тарбияи бад мегирифтанд ва дар **калонсолӣ** аз ҳеч гуна корҳои ... **бадахлоқӣ** худдорӣ намекарданд ва бо вучуди ин, ба воситаи номи падар ба мансабҳои калон мерасиданд ва бештаринашон мансаби худро сӯинистеъмом мекарданд. Сабаб ҳамин буд, ки мардуми Бухоро дар ҳаққи махдумон латифаҳои **ғалитӣ** бофтаанд ва шеърҳо гуфтаанд..

Дар байни ин гуна махдумони калон донишмандон кам ёфт мешуданд, ки яке аз ҳамон камёбҳо Шарифҷонмахдум буд.

Садриддин Айни

4. Шеърро ифоданок хонед ва хини кироат ба задаи калимаҳое, ки Ӯ доранд, тавачҷӯх кунед. Гуед, ки дар шеър сухан дар бораи чӣ меравад?

Чу бех гаштӣ, табиб аз худ маёзор,
Ки беморӣ тавон будан дигар бор.
Чу борон рафт, боронӣ маяфкан,
Чу мева сер хӯрдӣ, шох машкан.
Чу хирман баргирифтӣ, гов мафрӯш,
Ки дунҳиммат кунад неъмат фаромӯш.
Манех бар рӯшноӣ дил ба як бор,
Чарог аз баҳри торикӣ ниғаҳ дор.
Нашояд, к-одамӣ чун курраи хар,
Чу сер ояд, нагардад гирди модар.
Вафодорӣ куну миннатшиносӣ,
Ки бадфарҷомӣ орад носипосӣ...

Саъдии Шерозӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Шумо ба гуфтаҳои шоир ҳамфикред ё не? Чаро?
2. **Курра** аз **кура** чӣ фарқ дорад?
3. Муродифи дигари "аз баҳри"-ро ёбед ва қадом хиссаи нутқ буданаширо шарҳ диҳед.
4. "Манех" дуруст ё "нанех"? Чаро?
5. Калимаҳои Ӯ -лори безадари ёбед ва шарҳ диҳед.

5. Матнро хонед ва гуед, ки аз он чӣ натиҷа бардоштед? Калимаҳои ҳаммаъно дар матн чӣ нақш доранд? Вазифаи Ӯ-ро дар калимаҳо шарҳ диҳед. Дар ин мавзӯ ҳулосаатонро бо иловаҳо нависед.

Дигар ба тундиву тезӣ одат макун ва аз ҳилм ҳолӣ мабош. Лекин якбора чунон нарм мабош, ки аз ҳушиву нармӣ бихӯрандат ва низ чунон дурушт мабош, ки ҳаргизат ба даст бинасованд ва бо ҳама гурӯҳ мувофиқ бош, ки ба мувофиқат аз дӯсту душман мурод ҳосил тавон кард. Ва ҳеч касро бадӣ маёмӯз, ки бад омӯхтан дувуми бадӣ кардан аст. Агарчи бегуноҳ касе туро биёзорад, ту ҷаҳд кун, ки ўро наёзорӣ, ки хонаи камозорӣ дар кӯи мардумист. Ва асли мардумӣ гуфтаанд, ки камозорист.

Пас, агар мардумӣ, камозор бош ва дигар кирдор бо мардумон неку дор. Аз он чи мардум бояд дар оина нигаранд, агар дидораш хуб бувад, бояд ки кирдораш чун дидораш бувад, ки аз неку зишти назебад. Нашояд, ки аз гандум чав рӯяд ва аз чав гандум.

Унсурӯлмаоли Кайковус

Шарҳи луғот:

Хилм-нардилӣ, мулоимат
Соидан - соидан, молидан

Мардумӣ - инсонпарварӣ,
мурувват кардан

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Мабош-ро боз чӣ хел гуфтан мумкин?
2. Дар бихӯранд барин калимаҳо би- чӣ нақше дорад?
3. Бадӣ кардан, дувуми бадӣ кардан - ро шарҳ диҳед.
4. Мардумӣ дар сарсатри охир ба чӣ маъно омадааст?

6. Ҳикоятро ифоданок хонед ва гӯед, ки ҳикмати он дар чист. Дар ин ҳикоят ӣ ба кадом вазифаҳо омадааст? Ҷумлаҳои ишорашударо шарҳ диҳед. Ҳикоятро аз ёд кунед.

ҲИКОЯТ

Ду бародар яке хидмати султон кардӣ ва дигаре бо зӯри бозу нон хӯрдӣ. Боре тавонгар гуфт дарвешро, ки "чаро хидмат накунӣ, то аз машаққати кор кардан бирахӣ".

Гуфт:

— Ту чаро кор накунӣ, то аз мазаллати хидмат раҳой ёбӣ, ки хирадмандон гуфтаанд: "Нони худ хӯрдану нишастан беҳ, ки камари заррин ба хидмат бастан".

Ба даст охани тафта кардан ҳамир,

Беҳ аз даст бар сина пеши амир.

Саъдии Шерозӣ

Шарҳи луғот

Мазаллат - хорно залилӣ

Тафта - гудохташуда, сӯзон

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Хидмати султон кардӣ-ро боз чӣ тавр гуфтан мумкин?
2. Нутки айнан чаро дар ҳикоят ду хел навишта шудааст?
3. Ҷумлаи охириро маънидод кунед.

7. Матиро ҳояда, мазмуни онро нависед. Кӯшиш кунед, ки навиштаатон ба матн наздик бошад. Ҳини навиштан аз Ӯ истифода баред. Гуед, ки Ӯ дар калимаҳои матн чӣ вазифа дорад?

Синдбод гуфт:

-- Овардаанд, ки дар замони пешин ва айёми қадим дар вилояти Кашмир, ки аз беҳтарини кишварҳои ободи рӯи замин аст, подшоҳе тавоно буд, ба адлу дод маъруфу мазкур ва ба инсофу мурувват муайяну машҳур ва барои эҳтиёту дурандешӣ аз барои омодагии созу яроқ ва дафъи ҳар гуна хавфу хатар пилони ҷангӣ ба шумор дошт ва ба вақти ҳаракат тахт бар пил ниҳодӣ ва ҳар рӯз сардори пилбонон ҳамаи пилон бар вай нишон додӣ.

Рӯзе сайёдон пиле ваҳшӣ гирифтанд, чунин сабукрафторе, гаронанчоме, бодпое, раъдовозе, баркёзе, гуфтӣ кӯхи Бесутун аст муаллақ бар ҷаҳор сутун, чунон ки ҳар кӣ ўро дар фазои саҳро бидидӣ, гуфтӣ:

Баромад нилгун абре зи рӯи нилгун дарё,
Чу рои ошикон гардон, чу табъи бедилон шайдо.
(аз "Ҳаким Синдбод".)

Шарҳи лугот

Мурувват - нармдилӣ
Омодагӣ-омода ва муҳайё будан

Кӯхи Бесутун - номи кӯҳест дар назди Қирмоншоҳи Эрон

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Ҷуфтҳои синонимиро аз матн пайдо кунед ва шарҳ диҳед.
2. Фил ё пил? Қадоме дуруст аст?
3. Бо истифода аз лугатҳои зикршуда мисолҳо тартиб диҳед.

8. Хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Дар сарсатри дувум чӣ фикр талкин шуда ва онро нависед ва ба имлои Ӯ диққат диҳед. Дар мавзӯи мавқеи шахсони бузург дар муваффақияту пешравӣ ишро таълиф кунед.

Подшоҳ гуфт:

-- Ҳар якеро аз шумо кӯшиш ва ҷонсупорин маҳсус аст, ки дигареро нест. Агар роҳбар набудӣ, ҳеҷ офарида ба ҳонаи ифрит нарасидӣ ва бар ватану маскани ӯ вуқуф ва хабар наёфтӣ. Ва агар шучоъ набудӣ, ҳеҷ кас бо сипоҳи деуу парӣ муқовамат напайвастӣ. Ва агар бебок набудӣ, ин иллат ба сикхат наянҷомидӣ ва саъйи ҷумла бокиҳо зоеъ будӣ.

-- Ҳоли банда хамин мизоҷ дорад: агар тухмаи падар набудӣ, замини модар бекору бесамар мондӣ ва агар замин набудӣ, тухм зоеъ шудӣ ва агар устои насихатгар набудӣ илму ҳикмат дар доираи таълим наёмадӣ ва агар ҳиммати ман бар омӯхтани илмҳо чамъ набудӣ, таълиму талқини устодро асаре зохир нагаштӣ (аз "Ҳаким Синдбод".)

Шарҳи луғот:

Ифрит - дев

Муковамат - истодагарӣ кардан,

зиддият кардан

Шучоъ - далеру баходур

Сипоҳ - лашкар, қушун

Зоеъ - беҳуда, бефоида, бесамар

Бесамар - бенатиҷа

Саъй - қушиш, ҷидду ҷаҳл

9. Шеърро ифоданок хонед ва гӯед, ки сухан дар бораи чӣ меравад. Калимаҳои Ӯ-дорро навишта, аз ҷиҳати сохт таҳлил кунед.

Ҷафокоро, вафодорӣ биёмӯз,
 Зи ёрон шеваи ёрӣ биёмӯз.
 Ба ҳар кас рӯзи неъмат аҳд басти,
 Фаромӯшаш макун дар тангдасти.
 Чу нон бардошти, хонро маяндоз,
 Намак хӯрдӣ, намакдонро маяндоз.
 Набояд рӯзи аввал аҳд бастан,
 Пас аз бастан намебояд шикастан.
 Зи мо сарриштаи аҳд аст зинҳор,
 Ки ин сарриштаро аз даст магзор.
 Тарике хуштар аз аҳду вафо нест,
 Вале афсӯс, к-он дар аҳди мо нест.

Бадриддини Ҳилолӣ

Шарҳи луғот:

Неъмат - сериву пурӣ, фаровонӣ

Тангдасти - қашшоқӣ

Ҳон - дастурхон

Аҳд - замон, вақт

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Хурдӣ аз хӯрдӣ чӣ фарқ дорад?
2. Латифагӯ аз латифагӯӣ чӣ фарқ дорад?
3. Нон бардоштан-ро шарҳ диҳед.

10. Аз рӯи нақша калимаҳо созад ва вазифаи Ӯ-ро дар ҳар як калима шарҳ диҳед. Ҳини хондан ба задан калимаҳо эътибор дода, имлои онҳоро дар хотир нигоҳ доред.



11. Матиро аввал хонеду маънояшро накл кунед, баъдан онро навишта ба зери калимаҳое, ки Ӯ доранд, хат кашед. Гӯед, ки вазифаи он дар калимаҳо аз чӣ иборат аст? Калимаи **басар** чӣ маъно дорад ва чаро якҷоя навишта шудааст? Дар бораи гиёҳи медонистагиатон накле нависед.

Тутиё аз гуна-гуна аст ва беҳтаринаш табоширист, пас зангорӣ, пас хуросонӣ, пас кирмонӣ. Ва ин хама маъданӣ аст ва хама сард ва хушк аст. Решаҳои саратонро суд кунад ва ҳар реше зиштро низ. Ва хушк гардонад бесӯзандагӣ ва реши чашмро манфиат кунад ва реши мақъадро... Чашмро қавӣ гардонад ва басар тез кунад ва офатҳо аз ӯ дур кунад ва торикӣ аз чашм бирабояд. (аз "Гиёҳнома"-и А. Муваффақ.)

Шарҳи луғот:

Сард - хунук

Саратон - омос, мараз

Реш - захм, чароҳат

Мақъад - пушт, дубур

Басар - биной, қувваи босира

Суд - фонда, манфиат, манфиат, нафъ

12. Матиро хонед. Гӯед, ки дар бораи кадом Юсуф сухан меравад? Дар бораи Юсуф кадом шоир дoston офаридааст? Чаро дар ин матн асосан Ӯ ба як вазифа омадааст?

...Чун Юсуф дида боз намуд, сари худро дар канори падар дид, аз ҷо бархост, ҳар ду дасти худро ба гардани руҳуламин даровард ва фарёд кашид, ки:

-- Эй падари меҳрубон, кучо будӣ, ки бубинӣ бародарҳо бо ман чихо карданд ва маро пои бараҳна давониданд ва захмҳои бисёре ба бадани ман заданд ва мегуфт: -- Эй падари меҳрубон:

Кучо будӣ, қи аз ғам сӯхтӣ озурда ҷонеро,
Ба қадри рӯзи маҳшар тӯл додӣ ҳар замонеро.
Ниҳолеро, ки меодӣ зи ҷӯи дида обашро,
Ки рӯзе аз барои хештан гирӣ гулобашро.
Кунун аз тешаи бедод афканданд аз пояш,
Зи мавҷи моҳ қаъри чоҳ охир гашта маъвояш.

(аз "Саргузашти ҳазрати Юсуф".)

Шарҳи луғот:

Маҳшар – майдони қиёмат, қиёмат
Тӯл додан - дароз кардан, давом
додани вақт

Қаър - тағ, чуқурӣ, умқ
Маъво -ҷой, макон.

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Дида дар матн ба кадом маъно омадааст?
2. Чаро дар бубин префикси би-ба бу- таъдил шудааст?
3. Аз ғам сӯхтан-ро шарҳ диҳед ва дар ҷумлае истифода баред.
4. Бо истифода аз калимаи зебоӣ ҷумла тартиб диҳед.

13. Ҳикоятро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Калимаҳои хинд, саҳттарин, тангдастӣ ва андӯх-ро бори дигар талаффуз кунед ва имлои онҳоро дар хотир нигоҳ доред. Калимаҳоеро, ки ӣ доранд, ёбед ва тарзи сохта шудани онҳоро шарҳ диҳед.

Дар маҷлиси Кисро се тан аз ҳукамо ҷамъ омаданд: файласуфи рум, ҳакими хинд ва Бузургмеҳр. Сухан ба он ҷо расид, ки саҳттарин чизҳо чист? Румӣ гуфт: "Пирию сустӣ ба нодорию тангдастӣ". Ҳиндӣ гуфт: "Тани бемор ва андӯхи бисёр". Бузургмеҳр гуфт: "Наздики аҷал бо дурӣ аз ҳусни амал". Ҳама ба қавли Бузургмеҳр бозоманд.

ҚИТЪА

Пеши Кисро зи хирадманд ҳакимон мерафт,
Сухан аз саҳттарин мавҷ дар ин луҷҷаи ғам.
Он яке гуфт, ки беморию андӯхи дароз,
В-он дигар гуфт, ки нодорию пирист ба ҳам.
Саввумин гуфт, ки қурби аҷалу сӯи амал,
Оқибат рафт ба тарҷеҳи савум ҳукми ҳикам.

Абдурахмони Ҷомӣ

Шархи лугот:

Кисро - лакаби Хусрави Анушервон
Хукамо - хакимон

Лучча - чои амики гам
Тарчех - баргарӣ, афзалӣ.

14. Дар мавзӯи "Ба пирӣ хидмати модар-падар кун" ишро нависед. Калимаҳои ӣ-дорро аз иншои навиштаатон ёбед ва вазифаҳои онро шарҳ диҳед.

15. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ба матн тақлид карда муколамае тартиб диҳед, ки дар он ҳарфи ӣ ҳарчи бештар истифода шавад. Имлон калимаҳои мутафаккир, музояка-ро дар хотир нигоҳ дошта, бо онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Чун офтоб ба мағриб рафт ва моҳ аз машриқ баромад, Хучаста ба талаби иҷозат бари тӯтӣ рафт ва дид, ки тӯтӣ мутафаккир нишаста. Пурсид, ки эй соҳибақл, чаро мутафаккир нишастай?

Тӯтӣ гуфт:

-- Ту олихонадон ҳастӣ, намедонам, ки маъшуқи ту низ аз олихонадон аст ё камина. Агар ҳамчу ту бузургқавм аст, бо ӯ дӯстӣ кардан музояка надорад, балки бештар аст вагарна маслиҳат нест.

Хучаста гуфт:

— Эй маҳрами рози ман, ту рост мегӯӣ! Пас, чӣ гуна аҳволи ӯ маълум кунам?

Тӯтӣ гуфт:

— Айбу ҳунари одамӣ аз забони ӯ маълум мешавад. Магар ҳикояти он шағол нашунидаӣ?

Хучаста пурсид:

-- Он чӣ гуна аст? (аз "Тӯтинома".)

16. Ба оҳанги хониши ҷумлаҳо диққат дода, муколамаро ифоданок хонед. Гӯед, ки ин матн ба кадом услуб дохил мешавад ва чаро дар он бештар ӣ истисмол шудааст? Имлон он калимаҳоро дар ёд нигоҳ доред ва дар гуфтугӯю навишт аз шакли дурусти онҳо кор гиред.

Ёдгор барои дилҷӯӣ, ҳам барои сабук кардани дасти танҳои худ ба сари шахс рафта:

— Ака, ака, -- гуфта монанди оне, ки хобидаеро бо нармӣ бедор кунад, он шахсро аз хоб ё мадҳушӣ бедор ё хушёр карданӣ шуд.

-- Чӣ мегӯӣ-гуфт он шахс.

-- Ҳеч чиз не, аҳволатон чӣ тавр аст? - гуфт Ёдгор.

-- Шукр.

- Барои чӣ бандӣ шудӣ?
- Барои мурдан.
- Сабаби бандӣ шуданат чист меғӯям?
- Худи ту кистӣ ва сабаби бандӣ шудани худат чист?

Ёдгор накл кардани саргузашти худро сар кард, то вақте ки Ёдгор саргузашти худро ба поён расонид, бандии нав ҳам ба қувват омада, ба ҷои худ нишаста буд. Шунидани саргузашти Ёдгор ба ин шахс таъсири ачибе бахшид.

Садриддин Айнӣ

17. Пас аз хондани матн ба чӣ хулоса омадед? Чаро дар муколама бештар а калимаҳое, ки ӣ доранд, истифода шудаанд? Калимаи **авф**-ро бори дигар талаффуз кунед ва ба имлояш диққат диҳед. Ба ин монанд муколамае тартиб диҳед.

Абӯзарҷмеҳр забон бикушод ва гуфт:

-- Аз устои худ (Бузарҷмеҳр) истифода менамудам ва ӯ ҷавоб мегуфт.

...Гуфтам:

-- Аз ҷавонон чӣ беҳтар ва аз пирон чӣ некӯтар?

Гуфт:

-- Аз ҷавонон шарм ва далерӣ ва аз пирон дониш ва оҳистагӣ.

Гуфтам:

-- Чӣ чиз аст, ки донишро бияфзояд?

Гуфт:

-- Ростӣ.

Гуфтам:

-- Чӣ чиз аст, ки мардум ҷӯянд ва касе тамом дарнаёфт?

Гуфт:

-- Се чиз: тандурустӣ ва шодӣ ва дӯсти мухлис.

Гуфтам:

-- Чӣ чиз аст, ки бар далерӣ нишон аст?

Гуфт:

-- Авф кардан, чун қодир шавӣ...

Сотим Улугзода

18. Матнро хонед ва задаи калимаҳоро риоя кунед. Ҳамаи калимаҳои ӣ-дорро навишта, вазифаи онро шарҳ диҳед ва бо ӣ-ҳоҳои ишорашуда ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Чанд рӯзи охир, ҳар гоҳ ки духтарак бо куртаи чити сурхи гулдораш дар гундумпоя пайдо мегардад, ҷавон дасту по гум мекунад. Восеъ ин дафъа қарору оромро аз даст дода, говронаашро партофту ба наздики духтар рафт, хушҳолонаву шӯхона салом дод.

Духтар нигоҳе карду дар ҷавоби саломи ӯ:

-- Аз корат намон, бача, -- гуфт ва хӯша чидан гирифт.

-- Ту духтари кӣ мешӣ? -- боз бо овози ҳарчи нармтар пурсид Восеъ.

-- Духтари отааму очаам.

-- Номат чист?

-- Ба номам чӣ кор дорӣ?

-- Хӯша мечинӣ?

Духтар ба ин савол ҷавоб надод. "Аҷаб саволи аҳмақонае додам", -- мулзам шуда ба дил гузаронд Восеъ. Аммо азбаски ӯ ба ҳар навъе ки бошад, духтаракро ба гап дароварданӣ буд, боз пурсид:

-- Гап задан намехоӣ?

-- Бирав бо говонат гап бизан.

Духтараки сипоҳ бо ин ҷавоби тунди худ қасди аввалини ҷавонро пуч карда бошад ҳам, дилашро сард карда натавонист. Фақат ин ки духтар ба тараддуди рафтан афтоду риштаи гуфтугузори дуяшон чору ночор бурида шуд.

Сотим Улуғзода

ҲАРФИ Ҷ ВА ИМЛОИ ОН

19. Матнро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Калимаҳое, ки ӯ доранд, бори дигар талаффуз кунед. Имлои калимаҳои ишорашударо дар ёд нигоҳ доред.

Ба истиснои гелос, меваҳои дигар нав акнун **гӯра** шуда **хӯшаҳои** ангур ҳам ҳоло сабзу хом буданд. Шоху навдаҳои пурбор ҳамчун шаҳидони майдони ҷанг ба хок сарнагун гаштанд, танаҳои дарахтони каллакшуда ба мисоли падару модарони мусибатзаде, ки фарзандони дилбандашонро талаф дода бошанд, дастҳои худро боло намуда, **гӯё** ба фалаки қачрафтор лаънатҳо мефиристанд.

Ин ҳама харобкориҳои чингизона дар пеши Саидалии бахтбаргашта ба амал пайваст ва анҷом ёфт. Фигон аз зери чигари ӯ бархост. Бечора ба Давлат зорӣ мекард, ки:

-- **Бикуш маро!** Ба ҳаққи худо ва ҳурмати намаки дар ҳамин боғ хӯрдагиат, аввал маро бикуш ва баъд дарахтонамро бибур.

-- Не, ман туро намекушам, аммо аз куштан бадтар мекунам!
Ту ханӯз маро нашинохта будай, акнун бишинос! - қоҳ-қоҳ хандида
тамасхур мекард саркардаи сарбози амир.

Сотим Улугзода

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Ҷумлаи дуюмро маънидод кунеду ташбехро шарҳ диҳед.
2. **Бикӯш** аз **бикӯш** магар фарқ дорад?
3. Дар бораи заҳмати боғбон нақли мухтасаре нависед.

20. Матро хонед ва мазмуни онро мухтасар нависед. Ба имлои калимаҳое, ки у ва ў доранд, диққат кунед. Тақлидан ба ин матн дар бораи ҳодиса ва ё воқеаи шунидаатон нақле нависед. Гӯед, ки кадом ифодаю ҷумлаҳо таъсирбахш буданд?

Темурмалик рухсат дод. Пешхидмати пештарааш рони чапи ўро кушода чашм андохт ва фарёд кашида гуфт:

-- Валло, ки Шумо Темурмалик мебошед! - ва ба дигарон нигоҳ карда илова намуд. - Ин кас дар ҷанги Қарахониён аз рони чапи худ тир хӯрда захмдор шуда буданд, ки ман он захмро намад сӯхта пахш карда то беҳ шуданаш нигоҳубин карда будам ва ҷои он захм сиёҳча шуда монда буд. Он доғ ҳоло ҳам дар ҳамон ҷо ва ба ҳамон ҳол намоён аст.

Бо шунидани ин суханҳо ҷавон худро ба пой падар андохт, бо лабҳои аз ҳаяҷон хушкида кафи пой пуробилаи ўро мебӯсид ва чашмони пур аз ашки шодии худро ба рӯи пой аз пирӣ хушкидаи вай мемолид. Падар ҳам сару гардани писарро аз бўсаҳои гарми муштоқона саршор мекард. Ду пирамард бошанд, якдигарро оғӯш карда, рӯю лаби ҳамдигарро мебӯсиданд ва бо ин шодии ногаҳонӣ худҳошонро табрик мекарданд. Ин манзара чунон шодибаро буд, ки нависандаи ин сатрҳо ҳам дар вақти таҳрир худро аз ҳаяҷон боздошта натавонист.

Баъд аз он ки падару писар аз бўсаву оғӯш дилосо шуданд, мӯйсафедон ҳам ба навбат Темурмаликро ба оғӯш кашида, аз канору бўс табли шодмониро баландовоз карданд.

Садриддин Айни

21. Калимаҳои додашударо хонед ва фарқи онҳоро гӯед. Имлояшонро дар хотир доред. Матне тартиб диҳед, ки дар он калимаҳои додашуда ҳамагӣ истифода шуда бошанд.

Хурд - хурд
Бур - бур
Сум - сӯм
Куш - кӯш
Хуш - хӯш
Гул - гул

22. Хикоятро хонед в мазмуни онро накл кунед. Гуед, ки ҳадафи асосии хикоят чист? Мухтасар онро нависед. Аз калимаҳои ӯ -дошта истифода кунед. Ифодаҳои раҳо шуд ва рӯй тоза кардан-ро шарҳ диҳед.

Рӯзе Хусейн ибни Али ... бо қавме аз саҳоба ва араб бар сари хон нишаста буданду нон мехӯрданд ва чуббаи гаронмоя пӯшида ва дастори некӯ бар сар бафта. Гуломе хост, ки косаи хӯрдани пеши ӯ ниҳад, аз болои сари ӯ истода буд. Қазоро коса аз дасти гулом раҳо шуд бар дӯши он ҳазрат ва чуббаю дастор ба хӯрдани олуи барафрӯхт. Сар баровард ва дар гулом нигарист. Чун гулом чунон дид, битарсид, ки ӯро адаб фармояд... Ҳазрати Хусейн рӯй тоза карду гуфт: – Эй гулом, туро озод кардам, то ба якборагӣ аз хашму молиши ман эмин шавӣ.

Ва бузургвории амралмуъминин Хусей дар чунин ҳол пайдо шуд ва писандида доштанд. (аз "Сиёсатнома".)

23. Матиро хонед ва моҳияти онро накл кунед. Чаро дар ин порча асосан бандаки истифода шудааст? Калимаи аввали порчаро бо ӯ хонед. Гуед, ки чӣ тағйирот рӯй дод? Калимаҳои ишорашударо шарҳ диҳед.

Кӯш, то халқро ба кор оӣ.
То ба хулқат ҷаҳон биёрой.
Чун гул он бех, ки хӯи хуш дорӣ.
То дар офоқ бӯи хуш дорӣ.
Нашунидӣ, ки он ҳақим чӣ гуфт?
Хоби хуш дид, ҳар кӣ ӯ хуш хуфт.
Ҳар кӣ бадхӯ бувад гаҳи зодан.
Ҳам бар он хӯст вақти ҷон додан.
В-он ки зода бувад ба хушхӯй,
Мурданаш ҳаст ҳам ба хушрӯй.
Сахтгирӣ макун, ки хоки дурушт,
Чун ту садро зи баҳри ноне кушт.

Низомии Ганҷивӣ

Шарҳи луғот:

Хулқ - хӯй, одат, рафтор
Ху - табиат, одат, хулқ

Ҳаким - доно, донишманд
Офок - ҷамъи уфук, ҷаҳон

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Ба порчаи шеърӣ чӣ ном мондан мумкин?
2. Байти ҷорумро шарҳ дода, мазмунашро бо ҷумлаи равоӣ (насп) нависед.
3. Зарбулмасали "Он чӣ бо шир дарояд, ба ҷон барояд" ба байти ҷорум чӣ муносибат дорад?

24. Хондани матн чӣ лаззате бахшид? Магар моҳияти онро дарк кардед? Гӯед, ки бар дӯш бардоштаи ва аз дӯш бардоштаи аз ҳам чӣ фарқ доранд? Дар бораи амали неки касе нақле нависед.

Андар ин маънӣ гӯянд, рӯзе Мӯсо... дар он ҳол, ки шӯбони Шуайб буд ва ханӯз ваҳй ба вай наёмада буд ва ғусфандон мечаронид, қазоро мешаке аз галла ҷудо афтада буд. Мӯсо хост, ки ӯро бо рама барад, мешак бирамид ва дар сахро афтад ва ғусфандонро намедид ва аз баддилӣ хаметарсид ва Мӯсо ... аз пас медавид, то микдори ду фарсанг, ҷунон ки барнаметавонист хоستان. Мӯсо дар вай нигоҳ кард ва раҳмаш омаду гуфт:

-- Эй бечора, ҷаро мегурезӣ ва аз кӣ метарсӣ?

Ҷун ҷунон дид, бар дӯш бардошташ ва меовард ва тапидан гирифт. Мӯсо ӯро аз гардан фуру гирифт ва ба миёни рама андар шуд. Эзид таъоло ғариштагонро нидо кард, ки "дидед он бандани ман бо он мешаки даҳонбаста чӣ хулқ кард ва бад-он ранҷ, ки аз вай кашид, ӯро наёзурд ва бар вай бубахшуд, ба иззати ман, ки ӯро баркашам ва калими хеш кунам ва пайғамбарӣ диҳам ва бад-ӯ китоб фиристам ва то ҷаҳон бошад, аз вай гӯянд.

Ва ин ҳама қароматҳо бар вай арзонӣ дошт. (аз "Сийёсатнома".)

Шарҳи луғот:

Мӯсо - номи пайғамбар
Шуайб - касе, ки арабро насту
ҳақир мешуморид

Фарсанг - қариб шаш километр
Калим - ҳамсухбат, ҳамсухан
Калимуллоҳ - лақаби ҳазрати Мӯсо

25. Матро хонед ва гӯед, ки он ба кадом услуб тааллуқ дорад? Матро чӣ ном муносиб аст? Шумо низ маҳалли бароятон шиносро тасвир кунед. Калимаҳои ишорашударо истифода бурда, ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Рӯз сафед мешуд: аз байни абрҳои парешон ситораҳо хира метофтанд. Дар кӯча якта-нимта одамон вохӯрд, ба онҳо салом-aleyк мешуданд. Аз паси девори ҳавлиҳои фақирона гоҳо маоси гову гӯсола ё моли реза ба гӯш мерасид.

Аз қаъри дара, дар поини роҳе, ки Анвару ёронаш онро гузашта мерафтанд, шуввосзанон дарёҷаи Кофрун ҷорӣ мегардид. Вай дур аз Нилу, аз худи пошнаи куллаҳои кӯҳи Ҳафтсар ибтидо гирифта, тобистону тирамоҳ як қисм заминҳои водии Гардонро шодоб мекард. Ҳоло, шояд аз борони дирӯза обаш лой ва аз ҳарвақта баланд буд.

Саттор Турсун

26. Матиро ифоданок қонед ва баъдан ба он ном гузоред. Номи гузоштаатон ба мундариҷаи матн мувофиқ омад ё на? Камлимаҳос, ки у доранд, нависед ва бори дигар талаффуз кунед.

Арабе бадавӣ бо аҷамие дӯстию ошноӣ дошт. Араб, ки дар биёбон дур аз диёр зиндагӣ мекард, ҳар вақт барои қорре ба шаҳр меомад. Чун дӯсти шаҳрии ӯ майли зиёда ба шири шутур дошт, миқдоре шири шутур низ бо худ меоварду ба хонаи дӯсти худ мерафт ва шабро меҳмони ӯ буд.

Вақте аз авҷот араб ба ҷои дурдаст рафт ва муддате натавониста ба шаҳр ояд. Чун муддате бад-ин минвол гузашт, марди шаҳрӣ ҳавас кард, ки биравад ва ҳам дидоре аз араб тоза қунад ва ҳам шири шутур серӣ, ки алоқаи муфрите ба он дошт, бихӯрад.

Лиҳозо пушт ба шаҳр карду рӯ ба биёбон. Пас аз қатъи мароҳил ва тайи манозил ба сиёҳҷодари араб расид. Ҳанӯз аз ранҷи роҳ наёсуда буд, ки тӯфони бод бархост ва ҳарчи хоку шин дар биёбон буд, бар сару чашми ӯ фурӯ рехт ва мутаақиби он борони шадиде боридан гирифт ва сели муҳиб ба роҳ афтод ва то субҳ гурришҳои ҳавлноки раъду барқ... Ҳозикбошу бедорбоши роиён аз тарси дуздону вақ-вақи сагон ва садоҳои гӯшхароши аҳшому агном ва боду борон аз чапу рост чунон марди аҷамии шаҳрро дар шиканҷа ниҳоду муаззаб дошт, ки алассабоҳ бо либосҳои хиси об ва бадани нимачон ва ҳоли зор ба маркаби худ савору рахсипори диёри худ гардид ва вақте аз он маҳлака ҷон ба саломат бурд, гуфт:

-- "На шири шутур, на дидори араб".

Ва аз он таърих ва баъд ҳар вақт дӯсти араб ба ӯ пайгом меод ва аз ӯ даъват менамуд, ки назди ӯ биравад ва дидоре тоза қунад ва шири шутур серӣ бихӯрад, ҷавоб меод: "На шири шутуру на дидори араб". (аз "Зарбулмасал ва мақолаҳо".)

Шарҳи луғот:

Бадавӣ - кучманҷӣ
Аҷамӣ - мардуми ғайриараб;
мулки форс
Авқот - ҷамъи вақт
Муфрит - аз ҳал зиёд, бисёр
Лиҳозо - аз ин сабаб
Мароҳил - ҷамъи марҳала
Шин - рег

Мутаҷакқиб - пай дар пай, паси ҳам
Муҳиб - боҳайбат
Ҳозикбош - чобукию зиракӣ
Аҳшом - ҳайвони қалони шохдор
Ағном - ҳайвони майдаи шохдор
Муъзаб - азобкашанда, дар
ранҷу азоб
Ҳис - тар

27. Порчаро ифоданок хонед ва бигӯед, ки мазмуну мундариҷаи он доир ба чист? Ба он чӣ ном додан мумкин аст? Ҷои задаи калимаҳои ӯ-дорро муайян кунед.

Ситамгоро, ба эҳсон хӯ накардӣ,
Ҳама бад кардию неку накардӣ.
Ҷафокорӣ макун, аз мӯҳсинин бош,
Чунов то чанд бошӣ, инчунин бош.
Чу бинӣ тирабахтеро сияҳрӯз,
Шабашро ҳамчу курси маҳ барафрӯз!
Ба об аз ташнагӣ бинмо наҷоташ,
Ки бошад оби ту оби ҳаёташ.
Ба сармо чун шавад аз хеш навмед,
Бипӯшӣ ҳилъати гарме чу хуршед.
Ба гармо чун наёбад дояи худ,
Дилаш осуда кун дар сояи худ.
Ба инсон боз гардад сайри эҳсон,
Ки эҳсонро нашояд ғайри инсон.
Гул аз лутфе, ки дорад навбахорон,
Кунад ҷо бар сари насринъузорон
Ҳасу хоре, ки оташ барфурӯзад,
Чу хезад шӯъла, аввал худ бисӯзад.
Мазан раҳ, то бурун аз раҳ наяфтӣ,
Макан чаҳ то даруни чаҳ наяфтӣ.

Бадриддини Ҳилолӣ

Шаҳри луғот:

Эҳсон-некуӣ, лутфу марҳамат
Хӯ кардан- одат кардан, унс гирифта
Мӯҳсинин-некукорон
Курс-лунда, давра

Ҳилъат-либос, ҷомаи бидуни
панба
Доя-мураббӣ, тарбиягар
Лутф-марҳамат, бахшиш

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Бадин зодим дар кадом мисраъҳо баён шудааст?
2. Неқӯио эхсонро кӣ бояд анҷом диҳад?
3. Мисраи охир кадом зарбулмасалро ба ёд меорад?
4. Тирабахт-ро аз ҷиҳати сохт шаҳр диҳед.
5. Вазифаи Ӯ-ро дар калимаҳои **чафокорӣ** ва **бинӣ** муайян кунед.
6. Имлои **чаҳ-чоҳ**, **раҳ-роҳ**-ро шарҳ диҳед ва гуед, ки кадом шакли онҳо дурустанд.

28. Ҳикоятро ифоданок хонед ва маънояшро нақл кунед. Гуед, ки ба он кадом ном муносиб аст ва чаро? Ифодаи **гӯта** хурд-ро шарҳ диҳед ва навишти онро дар ёд доред.

Подшоҳе бо гуломе аҷамӣ дар киштӣ нишаст ва гулом дигарбора киштиву дарё надида буд ва роҳати киштӣ наёзмуда. Гиряву зорӣ дарниҳод ва ларза бар андомаш уфтод. Чандон ки мулотифат карданд, ором намегирифт ва айши малик аз ӯ мунағғас буд.

Чора надонистанд. Ҳакиме дар он кишти буд, маликро гуфт:
— Агар фармон диҳӣ, ман ӯро ба тариқе хомӯш гардонам?

Гуфт:

--Ғояти лутфу карам бошад.

Бифармуд, то гуломро ба дарё андохтанд. Боре чанд **гӯта** хурд. Мӯяш гирифтанд ва пеши киштӣ оварданд ва ба ду даст дар суккони киштӣ овехтанд. Чун баромад, ба **гӯшае** биншаст ва ором ёфт.

Маликро аҷаб омад, ҳакимро пурсид:

--Дар ин чӣ ҳикмат буд?

Гуфт:

--Аз аввал меҳнати гарқа шудан начашида буд ва қадри саломати киштӣ намедонист. Ҳамчунин қадри офият касе донад, ки ба мусибате гирифта ояд.

Саъдии Шерозӣ

Шарҳи луғот:

Дигарбора-дубора
Мулотифат-лутфу марҳамат
шафқату навозиш
Мунағғас-вайрон, ҳалалдор, тира,
андӯхгин

Суккон-дуболаи киштӣ
Аҷаб омад-тааҷҷуб кардан,
хайрон шудан
Офият-осудаҳолия, оромӣ,
амонӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Уфтод навиштани калимаи афтод магар дуруст аст?
2. Маликро гуфт боз чӣ тавр баён мешавад?
3. Ҷумлаи кадрӣ офият касе дорад, ки ба мусибате гирифта оял-ро шарҳ диҳед. Он ба кадом зарбулмасал наздик аст?
4. Хурд ва хурд магар як чиз аст? Доништани фарқи у аз ў чӣ аҳамият дорад?

29. Порчаро ифоданок хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Агар ба ҳамин порча ном лозим мебуд, кадом номро муносиб меҳисобидед. Калимаҳои ишорашударо дуруст талаффуз кунед ва навишти онхоро дар ёд доред.

Гарчи пайдо гашт чин дар рӯи мо,
Гарчи пур шуд аз сафедӣ мӯи мо.
Орзу бисёр дорад дил ҳанӯз,
Ҷӯши ишқу ёр дорад дил ҳанӯз.
Орзу дорад, ки болу пар занад
Гул ба мӯҳои сафеди сар занад
Орзу дорад, ки бинад дурро,
Ҳикмати ояндаи машхурро.
Хаймаи заррин занад бар рӯи мох,
Бар замин аз моҳ то созад нигоҳ.
Як нафас биншин, гапамро гӯш кун,
Сӯҳбати имрӯзаро пурҷӯш кун ...

Мирзо Турсунзода

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Ин порча аз кадом достони шоир аст?
 2. Болу пар зади-ро чӣ тавр фаҳмидед?
 3. Кадом тарзи навишти калимаҳои гарчи ва ҳарчи дуруст аст?
30. Матиро хонед ва аз рӯи мазмуну мундариҷааш ном гузоред. Тақлидан матне нависед ва зарбулмасалеро чун асос қабул кунед.

Пирамарде, ки болиғ бар ҳаштод сол аз синни умраш сипарӣ гардида буд, рӯзе саргарми гарси ниҳоли гирдӯе буд. Анӯшервон, подшоҳи додгари сосонӣ, ки савора аз он сӯй мегузашт, ҳамин ки уро дар холи анҷоми ин амал дид, инон баркашид ва рӯи суҳан ба ў фармуда гуфт:

— Эй пир, бо он ки медонӣ, солиёни дароз мегузарад, то ниҳоли гирдӯ борвар гардад ва аз самари худ туро баҳравар кунад, ин чӣ заҳмати беҳуда ва чӣ ранҷи беҳосил аст, ки бар худ ҳамвор мекунӣ?

Дехқони солхӯрда дар ҷавоб арз кард:

-- Шоҳаншоҳо, "Дигарон киштанд, мо хӯрдем, мо мекорем, дигарон бихӯранд".

Шоҳро ин сухан хуш омад ва рӯй ба хазинадори худ кард ва гуфт:

-- Яксад ашрафӣ ба вай ато кун!

Пир арз кард:

-- Подшоҳо, "Дигарон киштанд, мо хӯрдем, мо киштем, то дигарон бихӯранд, вале намурдем, аз ҳосили он худ хӯрдем".

Шоҳро ин сухан бештар хуш омад ва фармуд, то яксад ашрафии дигар ба ӯ базл кунанд... (аз "Зарбулмасал ва мақолаҳо".)

Шарҳи луғот:

Ғарс - дарахт шинондан

Гирду - чаҳормағз

Долгар - одил, доддиҳанда

Инои баркашидан - рӯй гардонидан, лачом баркашидан

Боровар гардад - ҳосил диҳад,

самар орад

Ашрафӣ - пули тилло, ки вазни 18 нахуд дошта

Базл-бахшиш, инъом

Ба савол ва супоришҳо посух диҳед:

1. Солхӯрда-ро бе ӯ талаффуз кунед, маъно тағйир меёбад ё не?
2. Солхӯрда аз ҷиҳати сохт чӣ гуна калима аст ва ҷаро якҷоя навишта шудааст?
3. Мо хӯрдем-ро мо хурдем нависем, тағйироти маъно ба вучуд омад ё не?
4. Ҷаро чӣ бо Ӯ навишта мешавад?

ҲОДИСАҲОИ ФОНЕТИКӢ

31. Калимаҳои ҳар ду сугунро хонда, ба якдигар муқоиса кунед. Фарқи онҳоро шарҳ диҳед ва ба ҳар кадоми онҳо ҷумла тартиб диҳед.

1. akka - aka
дарро-даро
курра - кура
мода - мода
қассос - қасос

II. занн - зан
дурр - дур
садд - сад
сирр - сир
тибб - тиб

32. Задаро дуруст гузашта, калимаҳоро хонед. Гуед, ки онҳо аз чихати маъно фарк доранд?

содда - сода
даррав - дарав
маккон - макон
маккор - макор
хуррам - хурам

33. Матиро хонед ва баъд мазмуни онро нақл кунед. Ҷумлаҳоеро, ки калимаҳояшон ташдид доранд, нависед ва имлои калимаҳои ташдиддорро дар хотир нигоҳ доред.

Ман боре дар лаби обе мутафаккир нишаста будам. Дидам сурхзанбӯре дар об ғарқ шуда, наздик ба вартаи ҳалок расида буд, бардошта бар канор ниҳодам, то хушк шуд ва бипарид. Натиҷаи ин амал ҳамон рӯз ба ман расид. Рӯзе дидам мӯраспак ба тори анкабут гирифтормоада метапид. Тараххум овардам. Риштаҳо аз саропош ба ҳикмат бурун кашидам, ки озоре ба вай нарасид. Ва ба сабаби ин амал аз маҳлакаи азим ба воситаи шахсе бираҳидам.

Ва филҷумла дар ҳамаи умури маодӣ ва маосӣ, қиссаи рӯбоҳбача малҳузи шумо бошад, ки аз модар пурсид, ки "маро ҳилае биёмӯз, ки чун ба кашокаши сағ дармонам, бад-он кор бандам ва маҳлас ёбам". Гуфт: "Онро ҳилаҳо фаровон аст, (аммо) осонтар ва ба наҷот қарибтар он ки дар хона нишинӣ, на ӯ туро бинад ва на ту ӯро бинӣ".

Аҳмади Дониш

Шарҳи луғот:

Мутафаккир - ғарқи фикру андеша, фикркунанда
Варта - гирдоб, ҷои хатарнок
Тараххум - раҳм, дилсӯзӣ, раҳм кардан

Малҳуз - дар назар дошташуда, мулоҳиза кардашуда
Маҳлас - ҳалосӣ, раҳой

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Гӯед, ки калимаҳои ташдиддор ба кадом забон мансубанд?
2. Нуктае, ки дар ин матн таъкид мегардад, дар кадом ҷумла ифода ёфтааст?
3. Ташдиди овозҳоро доништан чӣ аҳамият дорад?

34. Калимаҳоро аз ҷиҳат сохт муайян кунед.

I. чакка
чилла
якка
бурранда
каллак
гурриш

II. тараққос
бурро
хуррок
заррин
хирри

III. акка
барра
бутта
калла

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Калимаҳои сутуни аввал ба воситаи кадом наъви сохта шудаанд?
2. Дар сутуни дувум чӣ?
3. Калимаҳои сутуни сеюм сохтаанд ё сода?
4. Калимаҳоро интихобан истифода бурда ҷумлаҳо тартиб диҳед.

35. Матнро ифоданок хонед ва гӯед, ки маънои он дар чист? Мухтасар нависад ва аз калимаҳои овозхояшон ташдидшуда истифода баред. Калимаҳои ташдиддорро аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед.

Овардаанд, ки малик писари худро ба ҳарби ҳасме фиристода буд. Хабар оварданд, ки маликзода гоҳ-гоҳе дар роҳ зиреҳ аз бари худ берун мекунад ва ду шаб дар як манзил хаймаи иқомат мезанад. Падар ба ӯ навишт: "Эй писар, ҳақ таъоло, ки иззатро офарид, кулфату машаққатро бо он қарин сохт ва лаззатро, ки халқ қард, оромӣ роҳатро ба ӯ рафиқ гардонд. Он ки иззатро ба мулк дод ва мазаллатро ба раёе, ҳатти подшоҳ иззи мамлакат аст ва ҳисси раият амну амон ва истироҳат ва ин ҳар ду бахш якҷо ҳам нашавад, лоҷарам подшоҳ бояд, ки осоишно видоӣ кунад ва роҳашро бо раият гузорад. Ва дигар чунин намекунад, бо истироҳат дармебояд сохт.

Хусайн Воизи Қошифӣ

Шарҳи луғат:

Малик - подшоҳ
Ҳарб - ҷанг, набард
Зиреҳ - либоси оҳанини
ҷанговарони қадим

Мазаллат - хорӣ, залилӣ,
хорию зорӣ
Раёе - мардӯ

36. Калимаҳоро, аввалан, хонед, сониян, нависед. Гуед, ки онҳо калимаҳои кадом забонанд? Имлояшонро дар хотир доред.

аббос	вассоф	миллат
аввал	даллол	музаффар
аммо	зимма	шаффоф
втгор	идлао	таманно
баққол	қисса	таҷассум...

37. Калимаҳои зерро истифода бурда ибораҳо соzed, ки дар онҳо ҳамсадоҳо таъшид шаванд. Дар кадом ҳолат дар калимаҳо таъшиди ҳарф сурат мегирад?

мад	син	сир
фан	сад	чид
рад	ҳал	ҳақ
зид	дур	кул

38. Нависед ва гуед, ки чаро дар калимаҳои зер ҳамсадоҳо таъшид ёфтаанд? Бо чанде аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Ҷаҳоннамо, оббозӣ, шаббода, каммева, каммаҳсул, чигарранг, серранг, яххона, кабккабоб, каммузд, маҳиннах.

39. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Калимаҳои зеро, ки дар онҳо овозҳо таъшид шудаанд, ёфта аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед. Шумо низ тақлидан ба матн як лавҳачае нависед, ки шои деҳаатонро тасвир намояд.

... Бегоҳ буд. Ҳавопаймо моро ба фурудгоҳи Самарканд расонд. Баъд аз чанде фурсат мошини мо ба сӯи Панҷакент раҳсипор гардид. Вақте ки аз Самарканд ва аз деҳаҳои хурраму дашту саҳроҳои паҳновар гузашта, ба сӯи Панҷакент мешитобидем, аз дур, аз чапу рост теппаҳо, кӯҳҳо намоён мешуданд. Офтоб андак-андак дар паси уфуқ пинҳон шуда, фазои гирдогирди худро тиллоранг мекард, ки ба Панҷакенти бостонӣ, ба он диёри босафо, диёре, ки холи руҳи тоҷикон аст, ворид шудем.

Панҷакент дар болооби дарёи Зарафшон, дар водии васеи, ки атрофаш бо кӯҳҳо ва деҳаҳои сабзу хуррами дар доманаи кӯҳҳо ва канори рӯдҳо воқеъ ҳастанд, ҷойгир шудааст. Ин диёри афсунгару дилангез, ки тоҷикон дар гузаштаи хеле қадим дар он маскан гузида, аз худ ба ёдгори мондаанд, асрҳо ин ҷониб диққати аҳли хирадро ба худ мекашид.

Шарифҷон Ҳусейнзода

40. Порчахоро хонед ва кар яки онро маънидод кунед. Сабаби ду шакли навишт доштани овозхоро дар калимаҳои ишорашуда шарҳ диҳед. Кадоме аз онҳо тибқи қоидаи имло навишта шудаанд?

Рӯзе аз рӯзҳои фасли баҳор,
Ки дили баччагон надошт қарор.
Берун аз деҳаи Ҳисор шудем,
Ҷониби дашти лолазор шудем.
(Турсунзода)

Ба корҳои гарон марди кордида фирист,
Ки шери шарза дарорад ба ҳамми каманд.
(Саъдӣ)

Ба сабр аз корҳо берун равад банд,
Шавад най шаққару шаққар шавад қанд.
(Ҳилолӣ)

Агар баччаи шери ноҳурдашир,
Бипӯшад касе дар миёни ҳарир.
Диҳад нӯш уро зи ширу шаққар,
Ҳамеша варо парваронад ба бар.
Ба гавҳар шавад боз, чун шуд бузурӣ
Натарсад зи оҳанги пили сутург.
(Фирдавсӣ)

41. Калимаҳои зеринро хонед ва бори дигар талаффуз кунед. Ҳини талаффуз чӣ ҳодиса ба шумо аён гашт? Тарзи навишти онҳоро шарҳ дода дар ёд нигоҳ доред.

Шанбе, зануор, зануар, чанбар, анбури, анбор, гуноад,
чунбидан, дунба.

42. Калимаҳои ҳар ду сутунро хонед ва шарҳ диҳед. Ба имлои онҳо диққат диҳед. Ҷумлаҳои созад, ки калимаҳои зер истифода шуда бошанд.

мазкур	асбоб
зудтар	машғул
китобча	афгон
бодпо	асосгузор
калидсоз	аспбандӣ

43. Чистонро ифоданок ва бодиккат хонед ва ҷавобҳои пайдо кунед. Ҳини қироат ба талаффузи калимаҳо таваҷҷӯҳ намоеду сирро ошкор сохта тавзеҳ диҳед.

Чист он гунбаде, ки ӯ бедар,
Андарун духтарон бувад яксар.
Ҳоли он духтарон агар пурсӣ,
Ҳама хуниңдиланду дар чодар?

(аз китоби "Чистонҳо".)

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Санъати ташбехро аз порча пайдо кунед.
2. Духтарон гуфта чӣ дар назар дошта шудааст?
3. Кӣҳо хуниңдиланду чаро дар чодаранд?

44. Ҳикоятро бихонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ҳангоми хондан калимаҳои ро, ки дар он ҳодисаҳои фонетикӣ дучор мешаванд, шарҳ диҳед. Пас аз он гуед, ки чӣ натиҷа бардоштед? Ҳамонро нависед.

Дар замони Баҳроми Гӯр ҳакиме буд, ки дар фазлу ҳикмат ягона буд ва дар ҳунару дониш ангуштнамоӣ. Чун борҳо аҳволи ӯ ба Баҳром гуфтанд, Баҳром ӯро бихонд ва аз анвои улум имтиҳон кард. Ва чун дар ҳама ҷавоби савоб дод, Баҳром бо худ гуфт: "Вазорат ба вай тафвиз кунам, аммо бош, мо ӯро дар ҳиммати адаб биёзмоем".

Пас, ӯро бо худ дар хон нишонд ва ҳамкӯса гардонид ва мурғе бирён карда, дар пеши вай ниҳод.

Ҳаким мурғро пора кард ва ба шараҳе тамоми бихӯрд ва дигарро ҳамчунон ба кор бурд.

Баҳром гуфт: "Ин мард ҳиммат надорад, дар пеши ман мурғ чунин мехӯрад, дар гайбати ман чӣ гуна хӯрад?!"

Пас, ӯро ташриф дод ва бозгардонид ва бад-ин тарки адаб ва дунҳиммати аз вазорат маҳрум монд.

Муҳаммад Авфӣ

Шарҳи луғот:

Ангуштнамо - машҳур, шӯҳратёфта
Анвоъ - ҷамъи навъ
Улум - ҷамъи илм
Тафвиз - ба ӯҳдаи касе гузоштан,
супурдан
Ҳиммат - ирода, азм, ҷаҳду кӯшиш

Шараҳ - ҳарисӣ, хирс
Ташриф додан - ҷома бахшидан,
бузург гардондан
Дунҳиммати - пастиҳиммати,
фурӯмоғӣ

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Иборати **жавоб ба савол** чӣ маъно дорад?
2. Магар одамро мехонанд? Шарҳ диҳед ва ҷумлае гуед, ки дар он ҳолда истифода шуда бошад.
3. Ҳақиқат чӣ тавр талаффуз мешавад?

45. Матро хонед ва моҳияти онро мухтасар-нақл кунед. Гуед, ки аъзои чанда ба мати чӣ хусусияте бахшидаанд? Тарзи кироати ҷумлаҳои аъзои чанда ба мати чӣ хусусияте бахшидаанд? Тарзи кироати ҷумлаҳои аъзои чандалорро шарҳ диҳед. Дар бораи ҷашни Наврӯз боз чӣ медонед?

Дар Сугд ҳеҷ як аз маросимҳои бисёри сугдиён бо чунин фароҳӣ, шукӯҳ ва хуррамии тамоми халқ ҷашн гирифта намешуд, чунон ки Наврӯз гирифта мешуд. Марду занҳо, бачаҳо либосҳои рангоранги идона пушида ба сайри сахроҳо, боғу бӯстонҳо мебароманд ва ба шарафи вуруди тобистони файзбор таронаҳо мехонданд, бозиҳои гуногун барпо менамуданд. Меҳмондорихо, зиёфатҳои ҳамдигарӣ авҷ мегирифтанд.

Ин ҷашн аз ҳама бошукӯҳтару хуррамтар дар сайргоҳи беруни шаҳр баргузор мешуд: дар он созанда ва сарояндагон, раққосон, шаъбадабозон издиҳами халқро дилхуш месохтанд. Ҷавонон гуштингирӣ, ҷавғобозӣ мекарданд, пойга метохтанд.

Сотим Улуғзода

Шарҳи луғот:

Вуруд - дохил шудан, расида омадан
Қавалон - нотикон, хушгапон

Шаъбадабозон найрангбозон
Издиҳом - анбӯх, ҷамъомад

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Ҳеҷ як-ро бори дигар талаффуз карда, имлон онро дар ёд оли ма доред.
2. Боз дар қадом калимаҳо афтидани ҳамоҳанг шудани овозҳо мушоҳида мешавад?
3. Наврӯз-ро аз ҷиҳати сохт муайян созед.
4. Гуштингирӣ боз чӣ тавр навишта мешавад?

46. Калимаҳои зеринро хонед ва нуктаи найбурдаатонро шарҳ диҳед.

I. бадтар
салто
қамчин
қолин

II. бозингар
хиштгар
қордча
ҷумъа

III. ҷамъ
қабуд
қалид
санҷид

47. Матро хонда ба чӣ хулоса омадед? Хулосаатонро нависед. Калимаҳои ишорашударо бори дигар талаффуз кунед ва матлабро шарҳ диҳед.

- Асли ҳама донишҳо ақл аст. Ва ҳар кӣ некбахту хушризк бошад, корҳои мушкил бар вай сахл гардад, душвор осон шавад ва ҳар кори номумкин ба ҳукми мусоидати иқболу баландии бахт бар вай сахл гардад. Ва низ дар ҳосил шудани матлаб вақт таъсири зиёд дорад, чун вақти зарурӣ расад ва муҳлати лозима ба поён ояд, он мушкил осону муяссар шавад ва дар ҳадди имкон ояд. (аз "Ҳаким Синдбод".)

Ба савол ҷавоб деда, супоришхоро иҷро кунед:

1. Дар хусуси аҳамияти ақл мулоҳизатонро гуед.
2. Вақт барои ба даст омадани матлаб чӣ зарурате дорад?
3. Бо калимаи лозима ҷумла тартиб диҳед.

48. Матро хонед ва гуед, ки чӣ натиҷа бардоштед? Шумо низ аз матн илҳом гирифта, дар бораи ягон шахси маълум лавҳае тартиб диҳед. Ҳини навиштани кӯшед, ки дар навиштани ӯ ба галат роҳ надидед.

Таваллудгоҳи ин одам (Раҳими Қанд) дар деҳаи Фоики тумани Шофиркоми Бухоро буда, дар шаҳри Бухоро напъунамо ва касбу камол ёфта, мусиқиро омӯхтааст ва ӯ аз асбобҳои мусиқӣ танбӯр менавохт, аммо суруд намехонд. Ин одам табиатан бисёр бечора буда, аз молу ашӣи дунё ҳам чизе надошт ва бисёр факирона зиндагӣ мекард. Ӯ дар пешаи худ маҳорати бисёр баланд надошт ва ба болон ин монанди баъзе мусикачиёни он замон маҷлисоро, суханвар, ширинкор ва хушомадгӯй ҳам набуд. Бинобар ин, ӯро одамони сарватманд дар тӯйҳо ва меҳмондорихои пуртантанаи худ даъват намекарданд. Азбаски харидораш кам ва бозораш касод буд, ҳар кас ӯро барои баъзе даъват кунад, дар як шаб ба ду танга музд, ки баробари 30 тин аст, розӣ мешуд.

Азбаски нархи танбӯрнавозии ӯ назар ба навозанда ва хонандаи дигар хеле арзон буд, муллобачагон - талабагони мадраса дар иҷтимоона - дар базмҳои ҷамъиятӣ ва шабнишиниҳои худ бештар ҳамин одамро даъват карда мебуданд. Ман ҳам бо ин кас лап ҳамин гуна иҷтимоонаҳо шинос шуда будам.

Садриддин Айни

49. Калимаҳои зерро хонед ва нависед. Ба талаффузи онҳо тавачҷӯх намоед. Магар овозҳо бадал мешаванд? Агар чунин аст, шарҳ диҳед.

Иқтисод, вақт, нақша, мақсуд, тақсир, тақсим, тақдир, нақд, мазкур, себча.

50. Калимаҳои ҳар ду сутунро нависед ва фарқи маъноии онҳоро шарҳ диҳед. Гуед, ки фарқият ба чӣ вобаста аст? Чаро калимаҳо дар сутуни аввал якҷоя ва дар сутуни дуюм ҷудо навишта шудаанд?

инсон	ин сон
чормағз	чор мағз
мардикор	марди кор
чорсӯ	чор сӯ
номанавис	нома навис
ҳамин	ҳам ин
чунин	чун ин

51. Байтҳоро хонед ва нависед. Мазмуни онҳоро нақл кунед. Ифодаҳои ишорашуда аз ҷиҳати маъно фарқ доранд ё не? Навишти онҳоро дар хотир доред.

Касеро, ки дастат расад, даст гир,
Ки фардо ҳамон бошадат дастгир.
(Ҳофиз)

Моҳазар нест ба бозор сивои манту,
Гушна мондӣ, агар имрӯз ба ҷои ман ту.
(Савдо)

Чӣ нуқсон дорад ин мардум, ки ин сон,
Надорад қадру қимат мисли инсон?
(М. Турсунзода)

Шарҳи луғот:

Моҳазар - ҳозир ва мавҷуд

Сиво - гайр аз, ба гайр аз

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Гушна боз ба кадом шакл гуфта ва навишта мешавад? Қадоми аз онҳо дурустанд?
2. Чаро ҷӣ бо ӣ навишта шудааст, шарҳ диҳед.
3. Калимаҳои куфл, кифт, суфра, масҳӣ ва авф боз чӣ тавр талаффуз мешаванд.

52. Матро хонед ва мазмунашро накл кунед. Гуед, ки дар он доир ба кадом фасли сол сухан меравад? Дар хусуси як лаҳзаи фарахбахши баҳор лавҳачае тартиб диҳед.

Медонед, ба осмони беқаъри лочувардии пуранвор дуру дароз чашм дӯхта хобидан ҳам нашъае доштааст. Ба кадом сӯи он фазои нопаддоканор хоҳед, ба ҳамон сӯ назари худро равона карда, ором, боҳаловат мехобед. Чизе садди назар шуда наметавонад. Дам ба дам мурчякон ё гамбӯскчаҳои ба сару рӯягон часпида баромадаро афшонид, боз нигоҳ мекунед. Гуё ба чуз баҳри паҳновари ҳавои нилгун чизеро намебинед. Бо вучуди ин, медонед, ки назари шумо ба сӯи миллиардҳо дунёҳои дури номаълум ва пурасрор равона шудааст.

Фазлиддин Муҳаммадиев

53. Ифоданок хонед ва мавзӯи онро муайян кунед. Дар ин порчаҳои шеър афтидану ҳамоханг шудани овозҳо ба чашм мерасанд?

Таносоиву кохилӣ дур кун,
Бикӯшу зи ранҷи танат сур кун.
Ки андар ҷаҳон суд беранҷ нест,
Ҳамонро, ки кохил бувад, ганҷ нест.

* * *

Гар аз кохилон ёр хоҳӣ ба кор,
Набошӣ ҷаҳонҷӯву мардумшумор.
Дигар хештанро надорӣ бузург
В-агар гоҳ ёбӣ, нагардӣ сутург.

Абдулқосими Фирдавӣ

Шарҳи луғот:

Кохилӣ - танбалӣ, сустӣ

Сутург - бузург, қавӣ

54. Ҳикоятро хонед ва накл кунед. Ба талаффуз ва навишти калимаҳое, ки ӯ, Ӯ доранд, диққат диҳед ва онҳоро аз ҷиҳати сохт таъйин намоед. Дар кадом сарсатр лутфи сухан дида мешавад? Онро шарҳ диҳед.

Овардаанд, ки рӯзе Қисро хост, ки барнишинад ва атрофи мамлакатро тамошо кунад.

Рикобдор асп пеш кашид. Қисро худ болои асп овард, ногоҳ давол канда шуд ва Қисро бияфтод. Дарсоат бифармуд, то мирохӯрро сиёсат кунанд. Ӯро оварданд.

Рикобдор гуфт: "Подшоҳ як калима аз ман истимоъ фармояд, баъд аз он ҳар сиёсат, ки фармояд, раво бошад".

Кисро гуфт: "Чӣ мегӯӣ?"

Гуфт: "Эй подшоҳ, ту подшоҳи одамиёни ва аспи ту подшоҳи аспон. Даволи бечора токати кашиши ду подшоҳ кучо дорад?!"

Кисроро ин сухан бағоят хуш омад ва ӯро авф кард ва ташриф дод.

Муҳаммад Авфӣ

Шарҳи луғот:

Рикобдор - касе, ки рикоби подшоҳ (давлатманд)-ро гирифта, ӯро савор мекунад.
Давол - тасмаи чармӣ, миёнбанди рикоби асп

Мирохӯр - сардори сайсон
Истимоъ - шундан, гӯш додан
Сиёсат кардан - тарсондан, чазо додан, қатл кардан

Ба саволҳо посух диҳед.

1. Оварданид-ро боз чӣ тавр гуфтан мумкин?
2. Истимоъ фармудан чӣ маъно дорад?
3. Кисроро ин сухан хуш омад-ро маънидод кунед. Ифодаи хуш омад чӣ гуфтани гап аст?

АЛОМАТИ САКТА ВА ИМЛОИ ОН

55. Матро бо диққат хонед ва гӯед, ки дар он чӣ тасвир шудааст? Қалом ифодаҳои матн писанд омад? Ба имлои калимаҳои, ки аломати сакта доранд, тавачҷӯх карда, онҳоро шарҳ диҳед.

... Ҳавливу хона аз шӯълаи шамъу чароғу кандил монанди рӯз равшан ва музайян буд. Дар шоҳаҳои дарахтон қафасҳои булбулу кумрӣ овозон ва он парандагон аз шӯълаи шамъ ва атру райҳон ба завқ даромада гулгула ва шӯр барпо карда буданд. Ба даруни хона даромада дидам, ки фаршу палосҳои бисёр аъло паҳн карда шуда, дастурҳои атлас ва заррин кашада ... Дар шамъдонҳо шамъҳои кофурӣ месӯхт. Навозандагони хушсимо ва хушнавоз ба ҷои худ нишаста, соқиёни маъқул ба по истода, пешхизматони хушлибос аз хама ҷо бохабар ва хушёр ... (аз "Чор дарвеш.)

Шарҳи луғот:

Музайян - зебу зинат додашуда, ораста

кофурӣ - сәфед, сафедранг

Ба саволҳо ҷавоб дола, супоришхоро иҷро кунед:

1. Калимаи қандил-ро шарҳ диҳед.
2. Палос ба чӣ маъно омадааст ва он калимаи кадом забон аст?
3. Пас аз мутолиаи матн чиеро тасвир кунед.

56. Матро хонед ва гуед, ки ба муҳияти он сарфаҳм рафтед? Шумо ин маъналаро дар амали худ ва дигарон мушоҳида крдед? Бо калимаҳои аъмол ва афъол ҷумлаҳо тартиб диҳед.

... Агар одамӣ дар вичдони худ мулоҳиза кунад, пой ба хидояту залолат ва саодату шақовати худ мебарад. Агар аъмоли хасанааш голиб бошад, саид аст ва агар афъоли сайнааш голиб ояд, шакӣ аст. Ва агар тоату гуноҳ баробар дорад, ба андозаи ҳар кадом гирифтори ва махлас бошад. Ва чун як навъ ихтиёри ҷузъӣ ба даст дорад, қўшиш кунад, то савоб бар гуноҳ рочех ояд. Ва чун дарёбад, ки имрӯз гуноҳаш бар тоат галаба дорад, алалфавр ба тавбаву инобат тадорук кунад ва ба оби ҷашм сиёҳӣ аз ҷаридани аъмоли худ бишӯяд, то умеди наҷот бувад...

Аҳмади Дониш

Шарҳи луғот:

Хидоят - роҳнамой
Залолат - безътиборӣ,
нописандӣ, ҳорӣ
Шақоват - бадбахтӣ, сахтӣ
Аъмол - ҷамъи амал

Ҳасана - зебо, хуб
Саид - хушбахт, некбахт
Сайна - миёна
Шакӣ - бадбахт
Рочех - бехтар, авло

57. Матро хонед ва мазмуни онро мухтасар нақл кунед. Шумо дар таътил ба чӣ кор машғул мешавед? Нақле нависед. Калимаҳои ишорашударо шарҳ диҳед.

Рӯзҳои таътил дар он ҷо (хучраи Абдухалил-махдум) маҷлиси адабӣ зинатбахши давран дўстон, монанди "гули сари сабади" бўстон Муҳаммадсиддиқи Ҳайрат буд. Дар сўхбатҳои адабӣ шеърҳои классикҳои тоҷик хонда муҳокима карда мешуданд, баъзе шеърҳои шоирони замони низ таҳлил ва танқид меёфтанд.

Дар маҷлисҳои суруд ғазалҳои доимии он ҷо Қорӣ Нурулло буда, баъзан Мулло Ҳомиди савтии гиждувонӣ ва Сайниддинхоча ҳам иштирок мекарданд. Баъзе шабҳои таътил дар ҳамон ҷо гун шуда базм ҳам мерафтем, ки дар он базмгардиҳо гоҳо Ҳайрат ҳам

иштирок мекард. Чунончи, ӯ шабе бо мо базм рафта, дар бозгашти он базм базмқобӣ, базмқобӣ ва базмтамошоқунии моро дар қитъае тасвир карда буд ...

Садриддин Айни

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Ифодаҳои замиратбахши даврано гули сари сабад чӣ маъно доранд?
2. Шоирони замони гуфта кӣҳо дар назар дошта шудаанд?
3. Маҷлисҳои суруд ба кадом маъно омадааст?
4. Базмқобӣ-ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед ва яқоя навишта шудани онро шарҳ диҳед.

58. Чистонро бо диққат хонда, ҷавобашро ёбед ва нависед. Муайян кунед, ки **Ҷаъфар** ба чанд маъно омадааст ва онро дар илми забон чӣ меноманд. Чистонро аз ёд кунед.

Ҷаъфаре дидам, ки бар ҷаъфар нишаст,
Ҷаъфарӣ меҳурду аз Ҷаъфар гузашт.

59. Қитъаро ифоданок хонда, мазмунашро аввал нақл кунед ва баъд нависед.

Дар шеър се тан паямбаронанд,
Ҳарчанд ки "ло набию баъдӣ",
Авсофу қасидаву газалро
Фирдавсию Анварию Саъдӣ.

Саъдии Шерозӣ

Ба савол ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Агар аз баъдӣ аломати сактаро соқит кунем, чӣ ходиса рух медиҳад?
 2. Авсоф чӣ маъно дорад? Калимаҳои ҳаммаънояшро гӯед.
60. Порчаи шеърро ифоданок хонед ва онро маънидор кунед. Вазифаи сактаро шарҳ диҳед. Аз мисраи дуюм чиро дарк кардед?

...Гарчи табъи Рӯдакӣ шеъри зақӣ эҷод кард,
Офарин бар табъи Айни, Рӯдакӣ эҷод кард.
Гар ба дунё рафт Сино чун табиби иллоте,
Кард уро ҳиммати Айни табиби миллате...

Бозор Собир

61. Матро хонед ва гӯед, ки барои шеъри хуб эҷод кардан чӣ бояд кард? Ин муколама магар "Машварат идроку ҳушёрӣ дихад"-ро ба хотир намеорад? Калимаҳои рӯшон-ро аз назари маъно ва имло шарҳ диҳед.

Равшани борад зи рӯшон, насли рахшонро бубин,
Лолаҳои навраси Хоруғу Рӯшонро бубин.
Гар налӣди гавҳари рақсону лаъли нағмагон,
Гунҷаҳои санъати кӯхи Бадахшонро бубин...

Шеърро то охир хонда, устод беихтиёр гуфт:

– Фикратро фаҳмиданиам?

– Шеъри хубе, – ҷавоб додам ман.

Ту аз рӯи ҳурмат гуфта истодаӣ. Лекин ман мехоҳам, ки нуқсони шеърро, ки ман онро дида натавонистам, ба ман гӯӣ!

– Шумо устоди сухан ҳастед.

– Не ҷонам, то даме ки зиндаам, шогирдам. Он тарафашро хонандагон ва кадршиносони назм муайян мекунанд. Ҳайрон нашав, ман шогирдам, хонандагон ва дӯстонам устодони ман ҳастанд. Аксари ғазалҳои нави худро пеш аз интишор барои маслиҳат одатан ба устод Айни мефиристонам ва аз рӯи маслиҳатҳои ӯ, агар лозим шавад, ислоҳ мекунам. Ба шумо ҷавонҳо, ҳам маслиҳат ҳамин аст, ки шогирди яқдигар бошед.

Мирсаид Миршакар

1. Оё медонед, ки муаллифи порчаи шеър ва мусоҳиби Миршакар кист?
2. То даме ки зиндаам-ро шарҳ диҳед.
3. Дар шеърро магар ҳамсадо таъдид ёфтааст?
4. Назм аз павз чӣ фарқ дорад?
5. Маъноӣ лугавии ғазал чист?

62. Пандро ифоданок хонда, онро тафсир кунед. Вазифаи аломати сактаро дар калимаҳои ишорашуда шарҳ диҳед.

Он чӣ пурмағз аст, чун мушк аст пок,
В-он пӯсидаст, набвад ғайри хок.
Он чӣ бомаънист, худ пайдо шавад,
В-он чӣ бемаънист, худ расво шавад.
Рав, ба маънӣ кӯш, эй суратпараст,
З-он ки маънӣ бар тани сурат пар аст.

Маълавӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Пурмағз-ро шарҳ диҳед.
2. Сурагнараст аз сурагнараст чӣ фарқ дорад?
3. Ҷаро ин таъриф шуд: мисраъ - мисраи шеър, мавзӯ - мавзӯи нав.

63. Матро хонед ва аз рӯи он нақл нависед. Ҷаро калимаи Ғазнавий бо ҳарфи калон омадааст?

Овардаанд, ки дар замони Султони Маҳмуди Ғазнавий марде буд аз ақобири деҳқонони Тус ва ӯро Алӣ Дайламі гуфтанд ва ӯро ду писар буд: Абулқосим ва Абулмансур. Абулқосим шоири фозил ва ягонаи даврон буд. Чун падарашон аз дунё рихлат намуд, омили Тус ба ишон хусумат дошт, бар ишон зулму таъддӣ бунёд кард. Ишонро дӯсте буд, ӯро Муҳаммад Аскарӣ хонданд. Бар вай машварат карданд, ки зиё ва уқори худро фурӯхта тарки ватан ихтиёр карда тичорат намоянд, ризо надод ва гуфт: Султон Маҳмуд шуароро дӯст медорад ва Абулқосимро ба Ғазнин бояд рафт ва дафъи шарри омил бояд намуд. Бар ин қарор ёфта ва Абулқосим мутаваҷҷеҳи Ғазнин шуд. Чун ба наздики Ғазнин расид, султонро ҷаҳорбоғе буд монанди бӯстони ирам ороста ва чун рухсори хаворни айни пироста. Унсурӣ Фарруҳӣ ва Асқадиро дид, ки дар он боғ ба ишрат машғуланд. Азимат кард, ки пеши ишон равад. Чун шоирон диданд, ки шахсе бегона мутаваҷҷеҳи ишон шуд, гуфтанд, ки ин шахс ақоти моро мунағғас хоҳад кард. Ҳиллае бояд намуд, ки аз ташвиши ӯ эмин бошем. Бо ҳам қарор доданд, ки ҳар кадом мисрае мегӯем, ки қофияи ҷаҳорум надошта бошад ва ӯро мегӯем, ки мо шоиронем ва ба гайр аз шоир ихтилоте намекунем. Ҷаро кас мисраи ҷаҳоруми (рӯбой) моро мегӯяд, мусоҳиби мост. Ва илло раҳмати худ аз мо дур дорад.

Унсурӣ (гуфт): Чун рӯи ту хуршед набошад равшан,

Фарруҳӣ (гуфт): Ҷамранги руҳат гул набувад дар гулшан

Асқадӣ (гуфт): Мижгон-т гузар ҳамекунанд аз ҷавшан,

Фирдавсӣ (гуфт): Монанди синони Гев дар ҷанги Пашан.

Чун шоирон ин мисраъ шуниданд, бағоят писандиданд ва ӯро зъзӯу иқром карда ақвол пурсиданд. Шамае аз ақволи худ боз намуд.

Зайиддин Восифӣ

Шарҳи луғот:

Ақобир - аён, ашроф,
давлатманду мансабадорон

Зиё - нур, рӯшноӣ
Уқор - шароб, май

Дехкон - заминдор, арбоби деҳа
Фозил - донишманд, соҳиби
фазилати баланд
Риҳлат - вафот.
Омил - намоянда, вакил
Хусумат - душманӣ, адоват

Хаворни айи - хурони бихишт
Мунағғас - тира, андӯхгин
Ихтилот - омехта шудан
Эъзоз - ҳурмат, иззату эҳтиром
Икром - иззату эҳтиром

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Ифодаи ишорашудар аз ёд кунед.
 2. Калимаи **Фирдавсӣ**-ро аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед.
 3. **Шамае** чӣ маъно дорад?
64. Дар мавзӯи "Таассуроти ман аз сафар" нишо нависед.

ИМЛОИ ИСМ ВА СИФАТ

65. Матнро бо диққат хонед ва гӯед, ки ин ба кадом услуб хос аст? Ба тарзи муҳокима диққат дода, исмҳои хосро ёфта нависед ва онҳоро шарҳ диҳед.

Ҷиззах (Дизак) аз ҷумлаи номҳои қадимаи тоҷикист. Дар ин бора сайёҳ ва ҷуғрофидони асримиёнагии араб Ёқутӣ Ҷамавӣ дар "Муъҷамулбулдон" ном асараш навиштааст: "Дизах аз шаҳрҳои Уперусана (Уструшон - Ёротеппаи ҳозира) буда. Абдулазиз ибни Муҳаммад ад-Дизаҳӣ дар шаҳри мазкур зиндагӣ кардааст".

Бино ба маълумоти сарчашмаҳои боварибахш номи қадимаи Ҷиззах дар асл Дизак аст, ки бо мурури замон Ҷиззах шудааст. Дизак калимаи сугдӣ буда, аз ҷузъҳои диз ва ак шакл гирифтааст. Калимаи диз дар луғатҳо ба маънои қалъа, истехком, ҳисор, кӯрғон маънидод шудааст. Дизакро имрӯз калимаҳои қалъача ва кӯрғонча иваз кардаанд.

Калимаи диз дар осори саромадони адабиёти тоҷику форс серистеъмол аст. Чунон ки Фаҳрии Гургонӣ дар достони "Вис ва Ромин" гӯяд:

Кашон аз диз ба лашкаргоҳ бурдаш,
Ба наздикону ҷондорон супурдаш.

Муаллифи "Ҷомеъуттаворих" навиштааст: "Ё бозгашт ва бар ҳар диге лашкаре фиристод, мутеъ шуданд ва дизҳо ба вай таслим карданд".

Калимаи диз дар "Шоҳнома"-и безаволи Фирдавсӣ бештар дар шакли диж вомахӯрад:

Зи дарвозаи диж яке тан бурун
Наёмад, ҳам эдун нарафт андарун.

Ҳамчунин диз ва диж дар калимаҳои дизбон, дижбон, дидбон, лиздор, диждор ва номи шаҳри Кундуз (Кухандизи Афғонистон), Хондиз, Савордиз, Дизгон, Дизгирд, Дизах, Дизбод, Шохиндиж, Хуррамдиж, Пахлавондиж барин номҳои шаҳру қалъа ва истехкомҳои кӯҳии Эрон нақши худро гузоштааст...

(аз "Илм ва ҳаёт".)

Ба саволҳо ҷавоб дода, супориширо иҷро кунед:

1. Пас аз қироату маънидоди матн ба чӣ хулоса омадел?
2. Агар шарҳи номи маҳалла ё ҷоero донед ва ё шунида бошед, нависед.
3. Навиштани кадоме аз исмҳои хос бароятон мушкил менамояд ва чаро?

66. Матро хонед ва гуед, ки кадом ҷиҳати он бароятон писанд омад? Мазмун
матро мухтасар нависед ва номҳои дар он бударо пурра истифода кунед.

Дар Бухрои амирӣ ҳамаи касибон ва пешаварон ҷамъият доштанд: аҳли ҳар пеша ба ҷамъияте, ки ба пешаи худаш дахлдор аст, дохил ҳисоб меёфт. Аммо барои ба ҷамъият дохил шудан ариза додан ё ҳақ додан барин шартҳо набуда, модом ки ӯ (масалан) бофанда аст, аъзои ҷамъияти бофандагон ё кафшдӯз аст, аъзои ҷамъияти пойафзолдӯзон ба шумор мерафт.

Аҳли ҳар пеша бо талқини рӯҳониён яке аз одамони таърихӣ ё афсонавӣ-диниро ба худ "пир" (роҳбар) қарор додаанд. Чунончи, пири бофандаҳо Имоми Аъзам аст, пири пойафзолдӯзон - Бобои Порадӯзи Бухороист, ки дар замони худ кӯҳнадӯзӣ карда будааст, пири машқоб Аббос (амаки пайғамбар) аст, ки дар воқеаи Қарбало ба гурӯҳи Имом Ҳусайн аз дарёи Фурот бо машқ об кашонда будааст, пири оҳангарон Довуд пайғамбар аст, ки ӯ дар замони худ гӯё зирехсозӣ карда будааст, пири саисон - Қанбар аст, ки саиси Алӣ (ёри чоруми пайғамбар) будааст ва монанди инҳо.

Рӯҳониён барои пешравии ҳар пеша қоидаю қонуне навишта, номи онро "Рисола" мондаанд. Дар рисола дуоҳо навиштаанд, ки пешавар дар сар кардани кор, дар рафти кор, дар мавридҳои муайян ва дар тамомияти кор бояд он дуоҳоро хонад. Муносибати пешаварон бо бобо (ё оқсаққолон), бо устодони худ ва бо соҳибко низ дар он рисолаҳо таъин карда шудааст.

Садриддин Ай

Ба савол ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Пеша чӣ маъно дорад ва синонимҳои кадом аст?
2. Калиман **кафшдӯз**-ро аз назари сохт маънидод кунед.
3. Чунин амалро шунида ва дидаед? Агар маълумоти сахҳ доред, дар бораи он нақше нависед.

67. Тамсилро хонда, матлабро дақиқ муайян кунед. Забони матн бароятон фахмо ё не? Барои ба ҳақиқати чунии матнҳо сарфаҳм рафтан чӣ бояд кард?

Биное ва нобиное дар роҳ рафиқи сафар буданд. Шаби сармо буд. Вақти **саворӣ** тозиёнаи нобино гум шуда, ба ҳар тараф даст меандоخت. Море аз бурудат сард шуда буд ба дасташ даромад, ба ҳар ду даст онро мисос карда бо худ мегуфт:

-- "Агар тозиёнаи кӯхнаи афсурда гум кардам, инак тозиёнаи харири нафис худованди таъоло ба ман расонид, илло ки он даста надошта. Ва чун ба манзил расам, таъмираш кунам ва ба даҳ дирам бифӯрушам".

Ва чун рӯз равшан шуд, бино дид, ки море сиёҳи афъӣ ва сардшуда ба дасти рафиқ аст. Фарёд баровард, ки "ҳон, туро чӣ расида ки афъии ҷоншикор ба даст гирифтаӣ?! Ҳамин замон аз харорати дасти ту ё ҳаво зинда шуда дамор аз рӯзгорат барорад ва ба дорулбаворат расонад!" Нобино мегуфт: "Ман шаб тозиёна гум кардаам ва ин тозиёнаи шоҳонаро **офаридгор** ба ман расонида, ту онро дидан натавонӣ! Меҳоҳӣ, ки ман биндозам, ту бардорӣ?"

Ҳарчанд рафиқ ба савганд бим дод, ки бар ботил рафтаӣ, нобино намешунид, то ҳаво гарм шуд. Афъӣ зинда шуда, бар дасти нобино печид ва чунонаш газид, ки аз **асб сарнагун** ба **чаҳаннам** рафт.

Аҳмади Дониш

Шарҳи луғот:

Бурудат - сардӣ, хунокӣ
Миссос кардан - молидан, бо даст судан
Афсурда - андӯхгин, гамнок

Дамор - ҳалок, несту нобуд
Дорулбавор - дӯзах, чаҳаннам
Бим додан - турсу ҳарос додан
Чаҳаннам - дӯзах

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Ҷумлаи "Меҳоҳӣ, ки ман биндозам, ту бардорӣ" -- кадом хислати нобиноро баён месозад?

2. Калимоти ишорашударо аз назари имло шарҳ диҳед ва имзояшонро дар хотир нигоҳ доред.

3. Дар ифодаи **море сибҳи афӣ** чиро мушоҳида кардед?

4. **Нобино** исм аст ва ё сифат?

68. Матро хонед ва гӯед, ки донишгари шакли дурусти калима чӣ аҳамият дорад?

Калимаи **тандур** дар осори хаттӣ ва дар шеваҳои бошандагони Тоҷикистон истеъмоли мешавад. Дар аксари фарҳангҳои тафсири ин калима дар ду шакл **тундар** ва **тандур** сабт шудааст. Азбаски ин вожа дар "Ғиёсуллуғот" дар шакли **тундар** сабт шудааст, дар лугатҳои русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ ба шакли сабти "Ғиёсуллуғот" таъя намуда **тундар** навиштаанд.

Солҳои 60-80 адабони мо ҳам аз лугату китобҳо ин калимаро дар шакли зикргардида омӯхта, онро бештар дар шеър дар шакли **тундар** истеъмоли мекунанд.

Аз ин бармеояд, ки шакли **тундар** дар истеъмоли нодурусту шакли дурусти ин калима бояд **тандур** бошад. Он ҳам ба се сабаб:

1. Шояд ҳангоми сабти калима дар лугатҳои тафсири дар зикри ҳаракатҳои сахви қалам рафта бошад. Аз дигар, аксари ин лугатҳо дар кишварҳои мураттаб шудаанд, ки забони тоҷикӣ забони модарии мардумони он кишвар набуда.

2. Азбаски осори хаттӣ мо дар гузашта бо ҳуруфи арабиасос навишта шудааст, калимаи мазкурро дар се шакл: **тандур, тундур, тундар** хондан имконпазир аст.

3. Агар мо ба сабти калимаҳо дар осори хаттӣ ва забони имрӯза диққат диҳем, мебинем, ки калимаҳо аз асри X то ҳанӯз қариб тағйир наёфтаанд. Пас шакли дурусти калима бояд **тандур** бошад, чунон ки дар забони имрӯза бо ҳамон маъно маъмул аст. Ҳамчунин дар гуфтугӯ калимаи **тандур** бо калимаи **чароғак** (барқ) дар як таркиб (**тандуру чароғак**) низ истеъмоли мешавад.

(аз "Илм ва ҳаёт.")

Супоришхоро иҷро кунед:

1. Синонимҳои калима-ро ёбед.

2. **Фарҳангҳои тафсири**-ро шарҳ диҳед.

3. Дар ҳусуси аҳамияти дурусти навиштани калимаҳо нақле нависед.

69. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ба навишти исмҳои ҳос таваҷҷӯҳ карда, шакли дурусти онҳоро дар хотир нигоҳ доред.

Ноҳияест (Мовароуннаҳр), ки ҳудуди машриқи вай ҳудуди Таббат аст ва ҷануби вай Хуросон аст ва ҳудуди Хуросон ва мағриби вай Ғуз аст ва ҳудуди Халлуҳ ва шимолаш ҳамҳудуди Халлуҳ аст. Ва ин ноҳияест азим ва ободон ва бисёрнеъмат ва дари Туркистон ва ҷои бозаргонон. Ва мардумонеанд ҷангӣ ва ғозипеша ва тирандоз ва поклин. Ва ин ноҳияти бододу адл аст. Ва андар кӯҳҳои вай маълани сим аст ва зар, саҳт бисёр бо ҳама ҷавҳарҳои гудозанда, ки аз кӯҳ хезад, бо ҳама доруҳо, ки аз кӯҳ хезад, чун: зок ва зарних ва гӯгирд ва навшодир.

Бухоро шаҳри бузург аст ва ободонтарин шаҳрест андар Мовароуннаҳр ва мустақари малики машриқ аст ва ҷои намнок аст ва бисёр меваҳо ва бо обҳои равоҷ. Ва мардумони вай тирандозанд ва ғозипеша. Ва аз ӯ бисот ва фарш ва мусаллии намоз хезад некӯ ва пашмин ва шӯра хезад, ки ба ҷойҳо бибаранд. Ва ҳудуди Бухоро дувоздах фарсанг андар дувоздах фарсанг аст. Ва деворе ба гирди ин ҳама даркашида боз якбора ва ҳамаи работҳо ва деҳҳои он андаруни он андаруни ин девор аст. (аз "Худудуллолам").

Шарҳи луғат:

Худуд - ҷамъи ҳад (д)

Ғозипеша - ҷиҳодкунанда

Мустақар - марказ, пойтахти мамлакат

Бисот - асбобу анҷом, ҷизу ҷора

Мусалли - намозгузор, намозхон

Фарш - палос

Работ - корвонсарой, мусофирхона

Ба саволҳо ҷавоб дода, суворишҳоро иҷро кунед:

1. Мовароуннаҳр-ро шарҳ дода, навишти онро дар хотир нигоҳ доред.
2. Ин матн ба қалом услуб тааллуқ дорад?
3. Навишти қадом услуби матн бароятон ба душворӣ даст дол ва ҷаро?
4. Ҷавҳар ғавҳар? Таҳлили маъноӣ (лексикӣ) кунед.

70. Порҷаро хонед ва ҳулосавторро гӯед. Шакли дурусти навишти нсҳои иншоаришударо дар хотир нигоҳ доред.

... Эшонӣ Олимхоча хангоми убур (гузаштан) ба сари дӯкони кассобе дунбаи бузурги ғусфандро овехта диданд. Назрӣ ном одами худро фармуданд, ки дунбаи мазкурро байъ (нари) қарда гирад. Баъдамо ки ба мақарр (хона)-и худ омаданд, Назрӣ холи омад, дунба ҳамроҳи худ надошт. Сабаб пурсиданд.

Гуфт:

Бинобар гармин хаво мугааффин (бадбӯ) гашта, ба ҳадде ки роиҳааш (бӯяш) димоғи одамиро мешӯронад.

Ҳамин ки ин сухан аз даҳони Назрӣ баромад, эшони Олимхоҷа бинӣ ва даҳон ба остин маҳкам гирифта, фарёду ғиғон мекарданд, ки "пах-пах, бадбӯ буда, мағзи сарамро шӯронид".

Садрӣ Зиё

71. Матнро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Агар тарзи таҳияи ягон ашёро бидонед, ишое нависед ва фикратиро баён кунед.

Кашфи шиша яке аз комёбиҳои барҷастаи инсон аст...

Дар асрҳои V-VIII дар Самарқанд, Марв, Тирмиз, Хучанд, Панҷакент, Варахша ва бисёр шаҳрҳои дигар устохонаҳои шишагудозӣ мавҷуд буданд, ки дар онҳо устоҳои гулдаст зарфу дигар асбобҳои рӯзгор месохтанд. Муаррихони хитой зикр кардаанд, ки устоҳои Осиёи Миёна дар соли 424 замони мо ба Чин сафар карда, бо санъати шишагарии худ аҳли дарбори Хоқонро ба ҳайрат гузоштаанд. Онҳо қариб 100 нафар хитойро шишагудозӣ омӯхтаанд, ки солҳои 713-755 аз Тоҳаристон (ҷануби Тоҷикистон) якҷанд маротиба ба Хитой шишаҳои сурхи зумуррадрангро тӯҳфа бурдаанд.

Қуллай баланди шишагарии тоҷик ба асрҳои IX-XII рост меояд. Дар ин давра сарзамини тоҷикон ба маркази калони шишагарӣ табдил ёфт. Олимони бузурги форсу тоҷик Закариёи Розӣ ва Абӯрайҳони Берунӣ аввалин бор шиша ва ҳосиятҳои онро тадқиқ кардаанд. Истилои мугул ба тамоми соҳаҳои ҳаёти халқи тоҷик зарбаи ҳалокатовар зад, дар натиҷа санъати бисёрасраи тоҷикон - шишагарӣ рӯ ба таназул ниҳод... (аз "Илм ва ҳаёт.")

72. Матнро хонед ва маънидод кунед. Ҷумлаҳои, ки дар он сифатҳои Турсунзода баён шудаанд, нависед. Дар мавзӯи "Сӯхбати одамони наҷиб" ишое нависед.

Китоби умри инсон пур аз сафҳаҳои аҷибу фаромӯшнашаванда аст. Бо мурури замон он саҳифаҳоро варақ зада, ба хотир манзараю воқеаҳоро меоваред, ки як олам эҳсос, як ҷаҳон шавқу шодӣ эҷод мекунанд. Дар рӯзгори ҳар шахс рӯзу соат ва дақиқаҳои ҳастанд, ки танҳо ба ёд овардани онҳо кофист, ки дил ҳузуру ҳаловат барад, рӯх суруру фароғат ёбад, тан нерӯю мадори нав гирад. Чехраи ҳамеша кушод, нигоҳи гарми пурмехр, суханронии нарму оҳиста, вале бағоят пурмазмуну оташин, гуфтору рафтори муносиб,

хоксории хайратангези устои арчаманд, арбоби барчастаи давлатӣ ва чамъиятӣ, суханвари сулҳу дӯстӣ ва бародарии халқҳо Мирзо Турсунзода, ки дар ёди ман ҳамин тавр нақш бастаанд, аз кабили ҳамон соату дақиқаҳои пурсаодат, ҷонбахшу пурэъҷоз мебошанд. Он лаҳзаҳои гуворо саҳифаҳои рангини умри мананд, ҳар гоҳ ки вохӯрию сӯҳбатҳоямонро бо ин марди дарёдил пеши назар меорам, ҳис мекунам, ки болу пари парвоз пайдо кардам. (аз "Садои Шарқ".)

73. Матро хонед ва ҷумлаеро, ки дар он сифатҳои асп ба назар мерасад, нависед. Гуед, ки онҳо чӣ навъ сохта шудаанд? Тарзи навишти ин навъ сифатҳоро дар ёд нигоҳ доред. Дар бораи чизе, ҳодисае нақле нависед ва сифатҳои онро пурра баён кунед.

... Ва шоҳзода бар шикор ниҳоят хоҳон буд ва бар сайд кардан бағоят ҳарис. Чун манзили чанд аз он биёбон тай карданд ва марҳалае чанд бибуриданд, шоҳзода азм кард, ки рӯзе ба шикор равад ва дар биёбон тамошо кунад. Пас асбе дар зери рон овард - ағарри ҷирани моҳҷабҳате, муштариталъате, саҳрагузоре, саҳронаварде, кӯхпайкаре, сойқаҳайбате, гӯрсурине, газолчашме, оҳансум, фулодранг, сойқаангез, бодсуръат, ифритдил, кӯхмахмил; бод инон аз мусобикати ӯ бартофтӣ ва барқи хонасӯз ба суръат губори ӯро дарнаёфтӣ. (аз "Ҳаким Синбод".)

Шарҳи луғот:

Ҳарис - тамаъкор, гурусначашм
Ағар - аспи кашқа

Сойқаҳайбат - барқхайбат
Гӯрсурин - гӯрхарсон (рон)

74. Чистонро хонед ва нависед. Сифатҳои онро пайдо карда шарҳ диҳед. Гуед, ки сифат дар чистон чӣ нақша дорад?

Бишнава аз ман як ҳикоят, эй рафиқи пурҳунар!
Дӣ ба саҳрои қиёмат дидамаш як ҷонвар:
Саъбачашму мордум, каргаспару каждумшикам,
Ноқалою шерсина, филгардан, аспсар?

Шарҳи луғот:

Дӣ - дирӯз
Саъбачашм - бумчашм

Ноқало - шугурпо

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Ҷавоби ин чистонро аз рӯи чӣ муайян кардан мумкин?

2. Чистонҳои медонистагиатонро гуфта, ҷавоби онҳоро ёбед.
3. Мӯрдум-ро аз ҷиҳати маъно таҳлил кунед

75. Матро нависед ва сифатҳои онро ёфта шарҳ диҳед. Сифатҳо чӣ вазифаро иҷро кардаанд? Сифатҳои ягон шахси бароятон наздикро ба хотир оварда иншо нависед.

Гулшанӣ аз фозилони он замон буд. Дар вақте ки ман дар хизмати Шарифҷон-махдум будам, тахминан 30-сола менамуд. Як одами сафедҷеҳраи чашму абрӯсиёхи кулӯтариши хушқадубаст буд, ки бо зебоии ҳайкали ӯ одам кам дида мешуд. Ӯ либосҳои на киматбахо, валекин бисёр озода мепӯшид. Ҳикоягӯӣ, таърихдон ва ширинзабон буд.

Садриддин Айни

76. Матро хонед ва нақл кунед. Маҳалли бароятон ошноро тасвир кунед.

Чун Масрур он абёт бишунид, ба даруни хона назар кард, боғе дид хуррам, ки дар миёни боғ пардае аз дебои мукаллал ба гавҳарҳои кимат овехта ва дар он сӯи парда ҷаҳор тан духтаракон ҳастанд ва дар миёни эшон духтаре ҳаст хурдсол ва зебочамол, абрӯвоне дорад пайваста ва зулфакони баршикаста, даҳонаш чун ҳалқаи ангуштарӣ ва оразу ҷабинаш рашқи моҳ ва Муштарӣ аст. (аз "Ҳазору як шаб".)

Шарҳи луғот:

Абёт - ҷамъи байт, байтҳо
Мукаллал - орошасуда, тоҷ бар сар ниҳоласуда

Муштарӣ - номи бузургтарин сайёра

Ба савол ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Ифодахоеро, ки ҳамкофияанд, ёбед ва дар ёд доред.
2. Зебочамол чӣ тавр сохта шудааст?

77. Матро хонед ва ҳулосаатонро нависед. Нобино дар ин мати исм аст ё сифат?

Нобиное дар шаби торик ҷароге дар даст ва сабӯе бар дӯш дар роҳе мерафт. Фузуле ба ӯ расиду гуфт:

— Эй нодон, рӯзу шаб пеши ту яксон аст ва равшанию торикӣ дар чашми ту баробар. Ин ҷароғро фоида чист?

Нобино бихандид, ки:

— Ин ҷароғ на аз баҳри худ аст, аз барои чун ту кӯрдилони беҳирад аст, то ба ман паҳлу назананду сабӯи маро нашикананд.

Холи нодонро зи нодон беҳ намедонад касе,
Гарчи дар дониш фузун аз Бӯалӣ Сино бувад.
Таъни нобино мазан, эй дам зи биной зада,
З-он ки нобино ба кори хештан бино бувад.

Абдураҳамони Чомӣ

Сабу - кӯзаи сафолӣ, ки дар
он об ё шароб гиранд
Фузул - он ки кори бечо кунад; касе
ки дар кори дигарон мудохила мекунад

Кӯрдил - киноя аз нодону чоҳил

Супоришхоро иҷро кунед:

1. Ҷуфтҳои калимаҳои зидмаъноро ёбед ва шарҳ диҳед.
2. Сифати торик-ро аз ҷиҳати соҳт муайян кунед.
3. Муродифҳои яқсон-ро пайдо кунед ва бо истифода аз он ҷумлаҳо тартиб диҳед.

78. Матнро хонед ва баъд нависед. Шумо ҳам як субҳи баҳорро ба хотир оварда тасвир кунед бо истифодаи сифатҳо.

Офтоб хеле баланд шуда, ба заминро замон гармӣ мебахшид. Осмон мусаффо, нилобӣ ва дастнорас буд. Аз сабзаи навхези баҳорон гирду атроф каб-кабуд метофт. Дар пеш кӯхи Ҳафтсар бо гурур қад афрохта, барфи қуллаҳояш дар партави офтоби ҷоштгоҳӣ хуш ҷило меод. Олам дар оғӯши сукунат буд. Ва ин сукунатро танҳо садои на чандон баланди суми аспҳо ҳалалдор мекард.

Саттор Турсун

79. Порчаи шеърро хонед. Гӯед, ки дар он дар бораи чӣ сухан меравад? Шумо ҳам дар бораи моҳе, ки бароятон хушоянд аст, ишро нависед ва онро пурра тасвир кунед.

Фақат аз боғ меомад насиме,
Насими атрбӯ, дилкаш, ҳалиме.
Шунидам ман фақат дарро кушода
Нафасгирии аҳли хонавода.
Ба саҳни боғ ҷастам чун шарора,
Ниғаҳ кардам ба нурафшон ситора.
Ҳавои шаб ҳузури рӯҳу ҷон буд,
Замин сабзу мусаффо осмон буд.
Маҳи апрел дар иди баҳорӣ
Ба гул лӯълӯи тар бахшид, оре.

Гули гелос дар чанги ҳаво буд,
Барои ҳамл олу гунчаво буд.
Бунафша дар лаби чӯ ноз мекард,
Гули себарга чашмаш боз мекард.
Чакидан дошт чак-чак шираи ток,
Тапидан дошт аз гармӣ дили хок.
Дарахтон дар умеди бор буданд,
Хама дар ними шаб пуркор буданд.

Мирзо Турсунзода

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Баҳорӣ кадом хели сифат аст?
2. Ноз кардан чӣ маъно дорад?
3. Себарга чӣ тавр сохта шудааст?

ФЕЪЛ ВА ИМЛОИ ОН

80. Матро хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Оё ба фикри муаллиф розид?
Феълҳои ҷумлаҳои ёфта шарҳ диҳед.

Назму наср ҳар ду шакли махсуси каломи бадеӣ аст. Онҳо дар асл монанди як тан дар ду либос мебошанд. Чизе, ки онҳоро аз якдигар ҷудо карда ва ҳар кадоми онро ба сафи ҷудогона қарор медиҳад, он аст, ки каломи манзум, яъне назм аз тартибу таркиби порчаҳои тараннумӣ, ки суҳанро ҳамоҳанг ва ба якдигар монанд месозад, иборат буда, риоят кардани он ба ин гуна хусусият лозим шуморида мешавад. Порчаҳои тараннумӣ аз рӯи қонунҳои муайяни савтӣ суҳанро ҳамоҳанг ва ба якдигар монанд намуда, вазн ба вучуд меоранд. Аз ин рӯ, вазн аз унсури муҳимми каломи манзум буда, як навъ аз тартибу танзими ададу миқдори овозҳо ва таносуби он ҳосил мешавад, ки кас аз идроки он маънӣ ва мафҳуми каломи бадеиро бештар ҳис мекунад. Дигар ин ки, порчаҳои тараннумӣ дилу қон ва робитаи зотии каломи манзум буда, дурустию солимии вазн ва бақои каломи манзум низ ба он вобаста аст. Он, яъне вазн, дар каломи манзум ҷумла, ҳиссаҳои синтаксисӣ - грамматикиро мураттаб сохта, суҳанро ихтисор намуда, барои васфи маънӣ ёрӣ расонида, таъсири ҷодуӣ мебахшад. Ба ин ҷиҳат каломи манзум бо ҳамин гуна хусусиятҳо аз наср фарқ мекунад. Наср, чунон ки гуфта шуд, суҳани пароканда аст, ки инсон мақсадҳои оддиро маъмулии худро баён мекунад.

Шарфичон Ҳусейнзода

81. Порчаи манзумро ифоланок хонед. Фаҳмидагонро накл кунед. Ҳар кадом байти ин порча кадом зарбулмасалҳоро ба хотир меоранд?

... Агар бад кунӣ, чашми неки мадор,
Ки харгиз наёрад газангур бор.
Напиндорам, эй дар хазон кишта чав,
Ки гандум ситонӣ ба вақти дарав.
Дарахти зақум ар ба чон парварӣ,
Мапиндор харгиз, к-аз ӯ бар хӯрӣ.
Рутаб н-оварад чуби харзахра бор,
Чу тухм афканӣ, бар ҳамон чашм дор...

Саъдии Шерозӣ

Газангур - ангури худруӣ

Хазон - тирамоҳ

Зақум - як навъ дарахти заҳршира:
дарахти талхмева

Рутаб - хурмо

Харзахра - дарахти баргзаҳр, ки
баргаш ба барги бед монанд аст

Ба саволҳо ҷавоб дола, супоришно иҷро кунед:

1. Дар кадом калимаҳо ӣ бандаки феълӣ мебошад?
2. Бар ҳамон чашм дор-ро шарҳ диҳед.
3. Феъл дар ин порча чӣ нақше дорад?

82. Матиро хонед ва гуед, ки феълҳо чӣ нақше доранд? Пас феълҳоро навишта, имлон онҳоро шарҳ диҳед.

Ҳасани бозургон гуфт:

-- Ҳамехоҳам, ки ҳар яке ба сӯи иқлиме сафар кунед ва бо олимону адибону донишмандон ва касоне, ки хикояти пешиниён донанд, биншинед ва аз қиссаи Сайфулмулук ҷустуҷӯ кунед. Агар дар назди касе ёфтед, ӯро ба зару сим тарғиб карда, ҳар чӣ хоҳад, бидиҳед, агар шуморо зар кифоят накунад, боқиро ваъда кунед, ки ҳар кас аз шумо ин қиссаро биёварад ва ман ӯро хилъате ва хостаи бешумор диҳам.

Хуллас, Ҳасан яке аз Эшонро ба билоди Ҳинд ва Синд ва якеро ба билоди Аҷам ва Чин ва дигареро ба навоҳии Хуросон ва чаҳорумин ба мағрибзамин ва панҷуминро ба сӯи Шому Миср бифармуд ва аз барои эшон соати саъд таъин намуда равона кард ва ба эшон гуфт:

-- Бояд кӯшиш фуру нагузored ва сустӣ накунед ва агар чон бояд дод, музоикат нанамоед. (аз "Ҳазору як шаб.)

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Дар ин матн асосан кадом ситан феъл бештар истифода шудааст?
 2. Дар феълҳои бипишшед, бидехед би-чӣ вазифаро адо кардааст?
 3. Қўшиқи фуру нагузорел-ро боз чӣ тавр ифода қардан мумкин аст?
 4. Қўшиқини эшон асосан ҳосн кадом услуб мебошад?
83. Матиро аввалан ҳонед ва баъдан нависед. Ба зери феълҳои мати хат кашед. Феъли эрод қардан гирифт-ро шарҳ диҳед ва имлои онро дар хотир нигоҳ доред.

Мард аз ҳона берун рафт, зан хотир ба ҷо овард ва таҳқиқу тафтиш аз ин ҳол намудан гирифт, то ин ниҳонӣ кӣ ошқоро кардааст ва ин сир кӣ фош гардонид? Гумон бар хидматгоре бурд, ки бар роздориву вафои ӯ эътимоду ихлос дошт ва ба забони сарзаниш ин шикоят эрод қардан гирифт. Хидматгор ба қасамҳои зиёд ва савгандони беҳисоб узри бешумор пеш овард... (аз "Ҳаким Синдбад".)

Ба савол ва супориш посух диҳед:

3. Қалмаҳои эътимоду ихлос-ро истифода бурда ҷумлае тартиб диҳед.
4. Чаро кӣ бо и-и заданок навишта шудааст?

84. Матиро ҳонед ва мазмуни онро нақл кунед. Гуед, ки асли матлаб чист?

Худхуд гуфт:

— Овардаанд, ки занбуре дар сахро мурчае дид, ки бар ҳазор хила донае сӯи ҳона мебурд, гуфт:

— Эй бародар, ин чӣ машаққат аст, ки ту ихтиёр қардай ва ин чӣ азоб аст, ки ту баргузидай. Биё, то ҷои хуроку пушоки ман бинӣ, ки то аз ман бознамонад, ба подшоҳон нарасад.

Худ паридан сохт ва мур аз пай ӯ давидан гирифт. Чун ба дӯкони қассобе расид, бар гушт нишаст. Қассоб қорде бизад ва занбурро ба ду нима қард ва бар замин андохт. Мур чун он ҳол бидид, дардавид ва пой занбур гирифт ва мекашиду мегуфт: "(Мол) ҳар ҷо чарад, он ҷо сар мениҳад". (аз "Тўтинома".)

Супоришҳоро иҷро кунед:

1. Занбур-ро бори дигар талаффуз кунед ва онро шарҳ диҳед.
2. Феълҳои "паридан сохт" ва "давидан гирифт"-ро аз ҷиҳати тобиш ва имло маънидод кунед.
3. Агар ба мазмуни матн монанд ҳодисаеро мушоҳида қарда бошед, нақле нависед.

85. Порчаи манзумро ифоданок хонед ва ба феълҳо диққат диҳед. Гуед, ки дар ин матн оханги савол бо чихо ифода ёфта? Ба «бигуфт» о васл шуда чӣ тобише додааст?

Нахустин бор гуфташ, к-аз кучой?
Бигуфт: -- Аз дори мулки ошноӣ.
Бигуфт: -- Он ҷо ба санъат дар чӣ кӯшанд?
Бигуфт: -- Андӯҳ харанду чон фурушанд.
Бигуфт: -- Ҷонфурушӣ дар адаб нест,
Бигуфт: -- Аз ишкбозон ин аҷаб нест.
Бигуфт: -- Аз дил шудӣ ошӣк бад-ин сон?
Бигуфт: -- Аз дил ту мегӯӣ, ман аз ҷон.
Бигуфт: -- Ишкӣ Ширин бар ту чун аст?
Бигуфт: -- Аз ҷони ширинам фузун аст.
Бигуфт: -- Ҳар шабаш бинӣ чу маҳтоб?
Бигуфт: -- Оре, чу хоб ояд, кучо хоб?!
Бигуфт: -- Дил зи меҳраш кай кунӣ пок?
Бигуфт: -- Он гаҳ, ки бошам хуфта дар хок.

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Ин порчаи манзум аз кадом дoston аст ва муаллифи он кист?
2. Дори мулки ошноӣ чӣ маъно дорад?
3. Дар байти панҷум чун кадом ҳиссаи нуқта аст? Синонимҳои онро номбар кунед.
4. Порчаҳои насрӣ ва ё назмиро, ки аз ёд мебаронед дар охири феълҳо о истифода шудааст, ба ёд оварда нависед.

86. Ҳикоятро бихонед ва мазмунӣ онро нақл кунед. Аз ҳикоят чӣ хулоса баровардед? Феълҳои, ки бо префикси ҳаме- омадаанд, шарҳ диҳед ва гуед, ки холо ҷои онро чӣ иваз мекунад?

Шунидам, ки вақте ду сӯфӣ ба ҳам ҳамерафтанд. Яке мучаррад буд ва бо яке панҷ динор. Мучаррад далер ҳамерафт ва бок надошт ва ҳар кучо расидӣ, эмин будӣ ва ҷойгоҳи махуф меҳуфтӣ ва меғалтидӣ ба муроди дил ва биёсудиву аз кас наадешидӣ. Ва худованди панҷ динор бо вай мувофиқат ҳамекард, валекин доим дар бим ҳамебуд. То вақте ба сари ҷоҳе расиданд. Ҷоҳе махуф буд ва маъдани дуздону саълуқон буд. Он марди мучаррад аз он ҷоҳе обе бихӯрду сар биниход ва ба хоб рафт. Ва худованди панҷ динор хоб намеёрифт рафтанд ва оҳиста бо худ ҳамегуфт: "Чӣ кунам?", "Чӣ кунам". То аз қазо овози ӯ ба гӯши он мучаррад расид, бедор шуд, вайро гуфт:

-- Эй фалон: чй афтод туро? Чандин "Чй кунам?" чист?

Мард гуфт:

-- Ин панҷ динор ба ман дех, то ман чораи ту бикунам.

Он мард зар бад-ӯ дод. Зар бисутуду андар он чоҳ афканд ва гуфт:

-- Ростӣ аз "Чй кунам?", "Чй кунам?" эмин бинишину эмин бихусп ва эмин бирав, ки муфлисӣ калъаи рӯин аст.

Унсурулмаолии Кайковус

Шарҳи луғот:

Суфӣ - касе, ки пайрави тариқан тасаввуф бошад. Суфия - фиркае аз мусулмонон, ки тариқа аз маслаки онон эътироз ва хоҳишҳои нафсонист
Мучаррад - озод, фориғ, танҳо
Махуф - хавфнок, бимангез
Худованд - соҳиб, молик

Мувофиқат кардан - ҳамроҳӣ кардан
Саълуқон - факирон, дарвешон, камбағалон
Муфлисӣ - нодорӣ, бечизӣ, тиждастӣ, нобудмандӣ
Қалъаи рӯин - калъае, ки аз рӯин (фулуз) сохта шуда

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Магар дар шеваҳо ҳаме- истифода мешавад? Агар донед, бо мисолҳо шарҳ диҳед.
2. Чаро хоби ӯ намебурд?
3. Максали муаллиф дар қадом ҷумла ифода ёфтааст?
4. Мисоле оред, ки дар он бад-ӯ истифода шуда бошад ва имлояшро дар хотир нигоҳ доред.

87. Матиро бо диққат хонед ва хулосаи аз он баровардаатонро нависед. Хангоми навиштан кӯшиш кунед, ки аз ифодаҳои хуби матн истифода баред. Феълҳои ишорашударо шарҳ диҳед ва бо истифода аз онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Агар сифати подшоҳ он будӣ, ки аз фарзанду пайванд ва наздикону ақрабо ба ғуноҳҳои қабеху кирдорҳои зишт афву бахшиш фармудӣ "ал малику ақиман" (подшоҳ безурриёт аст) дар шаъни ӯ наёмадӣ ва "ло арҳома байн-ул-мулки" (байни подшоҳон бо ҳеч кас ҳешу таборӣ нест) гапи беҳуда будӣ. Ва хулосаи ин суҳанону мазмуни ин ишорат он аст, ки салтанат вайронкориро **намебардорад** ва риёсат марҳамату шафқат **барнагирад** ва қаробату ҳешӣ монеи сиёсат нагардад ва боздорандаи адлу пешгири инсоф нашавад. Ва агар подшоҳ дар ҳар як аз амалдорони давлату мамлакат ба ҷашми меҳру шафқат нигарад ва беҳбудии мулку

давлат мӯҳмал гузорад, мамлакат вайрониву парокандагӣ пазирад
ва ҳосидону бадҳоҳон аз атрофи ҷаҳон сар бароранд ва дастаҳои
татовулу тааддӣ ва зулм дароз кунанд ва он гафлат боиси сустӣ
гардад ва сустӣ сабаби заволу аз даст рафтани мулку давлат шавад.
(аз "Ҳакими Синдбод".)

Шарҳи луғот:

Қабех - зишт, нозеб, бад
Риёсат - риёсат, садорат
Мӯҳмал - безътибор, беаҳамият

Татовул - ҷабр, таҷовуз
Тааддӣ - зулм

88. Порчаи манзумро ифоданок хонед ва ҳар як байти онро маънидод кунед.
Имлои феълҳои ишорашударо шарҳ дода, замони онҳоро муайян созед.

... Сари ҳавзи шоҳию сарви сахӣ,
Дараҳте гулафшону беду бихӣ.
Барафшонд бар таҳти хоки сиёҳ,
Ба кайвон баромад фиғони сипоҳ.
Ҳамекард хӯю ҳамеканд мӯй,
Ҳамерехт ашқу ҳамехаст рӯй.
Миёно ба зуннори хунин бибаст,
Фиканд оташ андар сарои нишаст.
Гулистон-ш барканду сарвон бисӯхт,
Ба якборагӣ ҷашми шодӣ бидӯхт....

Абулқосими Фирдавсӣ

Шарҳи луғот:

Сарви сахӣ - сарви рост
Кайвон - ба осмони ҳафтум
расидан; баланд шудан

Сипоҳ - лашкар
Зуннор - риштае, ки дарвешон,
зардуштиён ба миён мебастанд

89. Порчаро хонед. Мазмуни онҳоро нақл кунед. Дар феълҳои ишорашуда
ҷиро мушоҳида кардед?

... Ту гуфтӣ, ки майдон бичӯшад ҳаме,
Замин б-осмон бархурӯшад ҳаме.
Хиромон шудам пеши он арҷманд,
Яке таҳти пирӯза дидам баланд...

* * *

... Манам кадхудои чаҳон сар ба сар,
Набояд ништастан ба як чой-бар.
В-агарна ман эдар ҳамебудаме,
Басе ба шумо рӯз паймудаме...

Абулқосими Фирдавӣ

Шарҳи луғот:

Кадхудо - соҳиби хонаву
чой, калони хонавода

Эдар - ин чо, дар ин чо

90. Порчаро хонед ва маъниод кунед. Калимаҳои ишорашударо аз лиҳози имло ва сохт шарҳ диҳед.

Зи асп андаромад нагунсор сар,
Шуд он шердили пир солори сар.
Ҳамон гаҳ бад-ӯ андаровард пой,
Ба кирдори бад андаромад зи чой.

Абулқосими Фирдавӣ

91. Матнро хонед. Ба мазмуни он тақлид карда нақле нависед, ки дар хусуси машғулияти ва ё интихоби касбе бошад.

Ҳайрат ҳам дар он мулоқоти аввалин якчанд ғазали худро аз ёд хонда ба ман шунавонид ва ба муносибатҳои, ки дар рафти сӯҳбат мебароманд, қасидаҳои чилбайтӣ ва панҷоҳбайтии устодони гузаштаро бе ҳеч даққахӯрӣ ва мулоҳиза аз ёд хонда меод. Аз ин хислаташ маълум мешуд, ки ӯ қувваи хофизаи фавқулоддае дорад.

Ӯ дар он сӯҳбат аз қоидаҳои арӯз, аз сифатҳои шеърӣ ва дигар нозуқиҳои адабиёт батафсил ва осонфаҳм гап мезад ва аз шеърҳои устодони гузашта ба ҳар қавли худ ба тарзи мисол шоҳид ва намуна меовард.

Ман дар ҳамон мулоқоти аввалин ба қобилият ва маълумоти фавқулоддаи ӯ пай бурдам ва назар ба ақидаи худам, он касе ки ман барои роҳбарии худ дар шеър аз байни шоирон ва шеърнависони калонсоли он замон мечустам, ҳамин хурдсоли хурдчусса буд. Ӯ бо ман ҳамсоя ва ҳамдарс буд. Бо ҳамаи ин ман ӯро, аз ҳамон рӯз сар карда, устоди худ қарор додам ва дар дили худ гуфтам:

Ёр дар хонаву мо гирди ҷаҳон мегардем,
Об дар кӯзаву то ташаналабон мегардем.

Садриддини Айни

Ба савол ва супоришҳо посух диҳед:

1. Шунавонид-ро шарҳ диҳед.
2. Чилбайтӣ ва панҷохбайтӣ кадом хиссаи нутқ аст?
3. Байгро маънидод карда, онро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.

92. Ҳикоятро хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Хулосаи баровардаатонро мухтасар нависед. Имлои феълҳои ишорашударо дар хотир нигоҳ доред ва бо онҳо ҷумлаҳо тартиб диҳед.

Подшоҳ писареро ба адибе доду гуфт:

-- Ин фарзанди туст, тарбияташ ҳамчунон кун, ки яке аз фарзандони хеш. Адиб хидмат кард ва мутақаббил шуд ва сола чанд бар ӯ сазӣ карду ба ҷое нарасид ва писарони адиб дар фазлу балоғат мунтаҳӣ шуданд. Молик донишмандро муоҳазат карду муотабат, ки ваъда хилоф кардӣ ва вафо наёвардӣ.

Гуфт:

-- Бар раъӣи худованди рӯи замин пӯшида намонад, ки тарбият яксон асту табоеъ муҳолиф.

Гарчи симу зар зи санг ояд ҳаме,
Дар ҳама санге набошад зарру сим.
Бар ҳама олам ҳаметобад Сухайл.
Ҷое анбон мекунад, ҷое адим.

Саъдии Шерозӣ

Шарҳи луғот:

Адиб - мураббӣ
Мутақаббил - вазифадор, ӯҳдадор
Мунтаҳӣ - комил, баркамол
Муоҳазат - сарзаниш, итобкорӣ
Муотабат - коҳиш
Раъӣ - фикр, ақида

Табоеъ - ҷамъи табиат, сиришт,
ниҳод, одат, ҳӯ
Муҳолиф - гуногун
Сухайл - номи ситораи
лурахшон дар қисми ҷануби
осмон (Сухайли Яманӣ).
Адим - чарм, пусти даббоғшуда

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Яксон-ро талаффуз кунед ва шакли дурусти онро дар ёд нигоҳ доред.
2. Феълҳои мисраи аввалро муайян карда шарҳ диҳед.

3. Ҳаметобад чаро якҷоя навишта шудааст?
4. Дар ваъда хилоф кардӣ ё ба чӣ вазифа омадааст?

93. Матнро хонед. Гуед, ки эҳсосотро чӣ тавр инсон дарк мекунад? Агар ягон эҳсосоти гуворои дар зиндагӣ руҳдодаро ёд дошта бошед, нависед.

... Дар дили инсон на фақат асбоби муҳаррики хун, балки узви захиркунандаи ҳолати эҳсоси вай, шодию ғами ӯст. Одамон бошуурона ҳиссиётро ба дил алоқаманд мекунанд. "Аз таҳти дил дӯст медорам", "Дил дар шиканҷаи ранҷ" мегӯянд.

Эҳсосот аксаран бо тағйири назми ҳаракати дил вобаста аст. Аз ғусса суст гаштани тапиши дил, фишор хӯрдан, ларзидан, сих задани он ва ғайра. Ё баръакс, аз шиддати шодмонӣ ҳам назми дил метавонад аз эътидол барояд ва ба оқибати номатлуб оварад. Дар таърих баъзе мисолҳо ҳастанд, ки ашҳоси гуногун аз зӯрии эҳсосоти гуворо ҳалок шудаанд, ба ибораи дигар шодимарг гаштаанд.

Драманависи номии Юнон Софокл дар зери садои пурхӯруши кафкӯбии ҳаводоронаш, ки истеъдоди ӯро эътироф ва тақдир мекарданд, дилкаф шуда буд. Шохи Эрон Кайхусрави Сиёвуш хангоми хандаи саҳт ҳалок гардид. Диагори юнонӣ чун фаҳмид, ки ҳар се писараш дар мусобиқаи олимпӣ зафар ёфтаанд, шодимарг шуд.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Магар эҳсосот метавонад назми ҳаракати дилро тағйир диҳад?
2. Шодимарг-ро аз ҷиҳати соҳт муайян кунед ва тарзи навишти онро дар хотир доред.
3. Синонимҳои ҳалок шудаанд-ро ёбед ва ба ҳар кадоми он мисолҳо гӯед.

94. Порчаи шеърро ифоданок хонед ва мазмунашро нақл кунед. Шарҳ диҳед, ки калимаҳои ишорашуда ба кадом ҳиссаи нутқ тааллуқ доранд?

Фарзона сухансарои Бағдод
 Аз сирри сухан чунин хабар дод,
 К-он шефтаи расанбурида
 Девонаи моҳи нав надида,
 Маҷнуни чигаркабобгашта,
 Деҳкони деҳи харобгашта,

Мегашт ба ҳар басич гоҳе.
Мӯнис на ба чуз дарегу оҳе.
Низомии Ганҷавӣ

Шарҳи луғот:

Фирзона - ҳаким, донишманд
Расанбурида - риштаи ҳаётбурида

Басич - қасду ирода, омодагӣ

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Гуед, ки ин порча аз кадом достони Низомист?
2. **Сирр**-ро аз назари калимаи кадом забон будан шарҳ диҳед.
3. Дар кадом ҳолат **харобгашт**я барин калимаҳо навишта мешаванд?

95. Матиро нависед, феълҳои онро ёбед ва чӣ нақш доштани онҳоро шарҳ диҳед. Имлои феълҳоро маънидод кунед.

Бошандагони Даран Ниҳон ҳамагӣ ба қору қочоли худ соқул буданд; ҷавонон рамаҳои худро ронда, то тегаҳои кӯҳ ба ҷаро бурда буданд; мардони миёнсол ҷуфт баста, ҷоҳои ҳамвори дараро, ки дар он ҷоҳо ба мурури замон дар бориши барфу борон бо гузаштани селоб ба қадри ним газ хок ба ҳам расида буд, меронданд ва барои кишти тирамоҳӣ тайёрӣ мекунанд, занон ва духтарон шир мепухтанд, ҷугрот мехобонданд, гуппӣ мезаданд, маска месохтанд ва равған мекашиданд; мардони кӯҳансол ду-ду, чор-чор ба сангҳо тақя карда нишаста саргузашт мегуфтанд ва мешунданд.

Садриддин Айни

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришро иҷро кунед:

1. Ҷаро пеш аз калимаи ҷавония аломати баён гузошта шудааст?
2. **Ҷугрот** чӣ хел талаффуз мешавад ва шакли дурусташ кадом аст?
3. Феълҳои чидашуда ба матн чӣ тобише бахшидаанд?
4. **Меронданд** боз ба кадом маъно меояд? Мисол оред.

96. Матиро хонед ва мазмунашро мухтасар нақл кунед. Ҷумлаҳои сифати феълдоштаро нависед ва имлою чӣ тавр сохта шуданашро шарҳ диҳед.

Восеъ дар адир ба як қитъа замин, ки дошт, гандуми баҳорӣ тошта буд. Ҳасан ва Давлат баъди чидаани алафҳои хӯрдани ба адир баромада, аз гандуми думбулшудаи худашон якҷанл хӯша

сарак канда бурданӣ шуданд. Апаашон Гулизор дар хона ин саракхоро ба додараконаш дар хокистари гарм пухта медиҳад. Гандуми думбули дар хокистар пухта хело бомаза мешавад, бачаҳо онро як каф-як каф хӯрда барвакт хоб мекунанд, то ки ба воситаи хоби кашол ранҷи гуруснагиро камтар кашанд.

Онҳо сарак меканданд, беҳабар аз он ки Чобирӣ доруға - дидбони киштҳои ғалла дар он ҷо ҳозирӣ нозир аст. Вай ба амри сардораш ва хоҷааш - амлоқдори Ховалинг кишти ғаллаи деҳқонро дидбонӣ карда мегардад, то ки деҳқонон ҳосили ғаллашонро пеш аз додани хироч сарф карда намонанд ё пинҳон накунанд. Доруға пайдо шуда аввал якчанд дашноми ногуфтани ба номи очаву ҳамшираи бачаҳо дод ва баъд омада аз гӯшҳои гирифта, ҳар дуру аз гандумзор берун кашида, ду-се тарсакии дардиноке ҳам ба рӯяшон фурувард. Саракҳои кандагиашонро аз дасташон рабуда бар замин афканда, бо қаҳр кандагиашонро аз дасташон рабуда бар замин афканда, бо қаҳр лағадкӯб кард.

Ҷотим Улуғзода

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Калимаҳои ишорашударо бори дигар талаффуз кунед. Ҷӣ ҳодисаро пай мебаред?
2. Гандуми думбули дар хокистар пухтаро кӣ медонад ва дидааст?
3. Ҷӣ гуна амалро саракчинӣ мегӯянд?
4. Киро доруға мегуфтаанд?
5. Агар дар бораи гандум, гандуми думбул ва дарав маълумоти хуб дошта бошед, нақле нависед.

97. Ҳикоятро хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Ҳикмати ин ҳикоят дар ҷист? Ба хулосаи ин ҳикоя истинод карда, дар мавзӯи "Ҷавонмардӣ" нақле нависед.

Шабе дар масҷиди ҷомеи Миср оташ афтод, бисӯхт. Мусулмонро таваҳҳум он шуд, ки онро насоро карданд. Ба мукофоти он оташ дар хонаҳои эшон андохтанд ва бисӯхтанд. Султони Миср ҷамоатеро, ки оташ дар хонаи эшон андохта буданд, бигрифт ва дар як ҷой ҷамъ кард ва бифармуд, то ба адади эшон руқъаҳо навиштанд, дар баъзе куштан, дар баъзе даст буридан ва дар баъзе тозиёна задан ва он руқъаҳо бар эшон афшоданд, бар ҳар кас, ки руқъае афтод, бо вай ба мазмуни он кор карданд. Як руқъа, ки мазмуни он куштан буд, дар касе афтод:

Гуфт:

— Ман аз куштан боке надорам, аммо модаре дорам, ки чуз ман касе надорад.

Ва дар пахлуи вай дигаре буд, ки рукъаи вай тозиёна задан буд. Вай рукъаи худро бад-он кас дод ва рукъаи вайро гирифт ва гуфт:

— Ман модар надорам.

Инро ба ҷои вай бикӯштанд ва онро ба ҷои ин тозиёна заданд.

МАСНАВИ:

Ба симу зар ҷавонмардӣ тавон кард,
Хуш он кас, к-ӯ ҷавонмардӣ ба ҷон кард,
Ба ҷон чун эҳтиёҷи ёр бишнохт,
Хаёти худ фидои ҷони ӯ сохт.

Абдурахмони Қомӣ

Шарҳи луғот:

Таваҳҳум - гумон

Рукъа - навишта

Насоро - пайравони дини Исо, насронихо

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Оташ андохта буданд, чӣ тобишero дорост?
2. Ҷавонмарди ҳақиқӣ бо чӣ кор собит мешавад?
3. Ҷавҳари ҷавонмардӣ дар қалом мисраъ ифода шудааст?
4. Бигрифт магар аз лиҳози имло дуруст аст? Сохти онро шарҳ диҳед.

98. Матнро хонед ва гуед, ки аз он чӣ натиҷа бардоштед? Шумо ҳам тақлидан ба матн нақле нависед, дар он мувофиқи фаҳмиши худ инсонӣ ҳақиқиро тасвир кунед.

Инсон, охир, ҳамон аст, ки на фақат ғами хеш, балки ғами дигаронро низ хӯрад. Ғами фардoro. Фардои худ, фарзандони худ, аммо дар баробари ин ғами фардои ҳаман ҳамватанон, ҳаммасалақонро. Агар дар вучуди навъи башар ҳамин чизи муқаддас, ҳамин нури пок намешуд, таҳаввулот намебуд, дар бадали ин даҳ ҳазор соли охир вай аз табари сангӣ то ба киштии атомӣ ё ракетаҳои кайҳонвард намерасид, бешак.

Пахтақоре, ки дар сахрои гарми офтобӣ ба обу арақ гутида қор мекунад, гарчи бо фалсафа машғул нест, фақат барои серқардани шикаму пушонидани аҳли хонаводааш заҳмат намекашад.

Духтарчае, ки ғайр аз таги дари манзили худ боз чанд зинаи дигар, таги дари ҳамсои кӯҳансол, инвалид, атрофи даромадгоҳи ҳавлии васеи сиву шашхонадорро мерӯбад, низ инсони хурдсол аст ва инсонии баркамол хоҳад шуд.

Кас пойафзоли дарбеҳдори ҳамгузарашро дида нахандад, балки дилаш фишор хӯрад, инсон аст. Равнақи кори ҳамсоя, ҳамқасаба, ҳаммаслақонашро дида, аз сидқи дил шод шавад, инсон аст. Мисли он олими фидокор, ки дар шароити саҳти биёбони регзори Туркманистон солҳо тадқиқот мебурд, ки тадбире андешад, роҳе пайдо кунад, то ки кӯчи рег қатъ гардад ва дар болои регзор қабати замини қорам ба вуҷуд ояд. Дар Қароқуму Қизилқумҳо миллион-миллион гектар регистон ба боғу бӯстон мубаддал шавад.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Феълҳои ҷумлаи аввалро ёбед ва шарҳ диҳед.
2. Калимаҳои ҳамсоя, ҳамқасаба ва ҳаммаслақ-ро ҳамреша ҳисоб кардан мумкин?
3. Муродифҳои таҳаввулот-ро ёбед ва бо онҳо мисолҳо тартиб диҳед.

99. Порчаи манзумро ифоданок хонед. Байт-байт маънидош кунед. Имлои феълҳои ишорашударо шарҳ диҳед.

Ҳамерафт ӯ шитобон дар биёбон,
Ҳамакард ӯ яке манзил ду манзил.
Биёбоне чунон сарду чунон саҳт,
Қ-аз хориҷ набошад ҳеч доҳил.
Зи бодаш хун ҳамабифсурд дар тан,
Қи бодаш дошт таъби заҳри қотил.
Зи ях гашта шамақҳо ҳамчу симин,
Табақҳо бар сари заррин марочил.
Ба қирдори сирешимҳои моҳӣ
Ҳама барҳост аз шаҳсори ӯ гил.

Муиззӣ

Шарҳи луғот:

Шамар - ҳавз

Сирешими моҳӣ - навъе аз сиреш,
ки аз моҳӣ, ҷудо мекунад.

Шаҳсор - замини саҳти, домани кӯҳ

Марочил - ҷамъи мирчал, дег

ШУМОРАВУ ҚОНИШИН ВА ИМЛОИ ОНҲО

100. Порчаи манзумро ифоданок хонед ва мазмунашро нақл кунед. Шумораҳои онро ёфта имлояшонро шарҳ диҳед. Гуед, ки ин порча аз қист ва аз кадом асар?

Дар ақсон олам бигаштам басе,
Бар сар бурдам айём бо ҳар касе.
Таматтуъ ба ҳар гӯшае ёфтам,
Зи ҳар хирмане хӯшае ёфтам.
Чу покони Шероз хокиниҳод,
Надидам, ки раҳмат бар ин хок бод!
Таваллои мардони ин покбум
Барангехтам хотир аз Шому Рум,
Дареғ омадам з-он ҳама бӯстон,
Тихидаст рафтаи сӯи дӯстон.
Ба дил гуфтам: Аз Миср канд оварам,
Бари дӯстон армуғонӣ барам.
Маро гар тухӣ буд аз он канд даст,
Суҳанҳои ширинтар аз канд даст.
На қанде, ки мардум ба сурат хуранд,
Ки арбоби маънӣ ба қоғаз баранд,
Чу ин кохи давлат бипардохтам,
Бар ӯ даҳ дар аз тарбият сохтам:
Яке боби адл асту тадбиру рой,
Ниғаҳбонии халқу тарси Худой.
Дувум боби эҳсон ниҳодам асос,
Ки мунъим кунад фазли халқро сипос.
Савум боби ишқ асту мастию шӯр,
На ишқе, ки банданд бар худ ба зӯр.
Чаҳорум тавозӯъ, ризо панҷумин,
Шашум зикри марди қаноатгузин.
Ба ҳафтум дар аз олами тарбият,
Ба ҳаштум дар аз шукр бар офият.
Нӯҳум боби тавба асту роҳи савоб,
Даҳум дар муноҷоту хатми китоб.

Шарҳи лутот:

Ақсо - гӯшаю қанор, ҷойҳои
дурдасти олам
Таматтуъ - маърифат, фонд,
лаззат

Рой - андеша, ҷоря
Мунъим - неъматдиҳанда, он ки
ризку неъмат медиҳад
Тавозӯъ - ҳоксорӣ

Тихдаст - дастхоль
Арбоби маънӣ - одамони суҳансанҷ,
нуктафаҳм

Дарег омадан - раҳму дилсузӣ
кардан

Ба саволҳо посух диҳед:

1. **Аз Миср қанд овардан**-ро шарҳ дода гӯед, ки он чӣ гуна қанд аст?
2. **Даҳ дар аз тарбият сохтан** чӣ маъно дорад?
3. **Дар матн кадом хели шумора истеъмол шудааст?**

101. Матнро хонед ва фаҳмидаатонро нақл кунед. Аз мутолиаи матн ба чӣ хулоса омадед? Таълими пешинро бо таълими имрӯза муқоиса карда, фикратонро мухтасар нависед. Гӯед, ки кадомӣ беҳтар?

Дарсҳои мадрасаҳои Бухороро, ки талабаҳо дар 18-19 сол хонда тамои мекунам, ман дар шаш сол хондам, назар ба талабаҳои дигар зиёдтар чизҳо омӯхтам ва баъд аз он дар мутолиаи хонагӣ нишастам. Дар мутолиаи хонагӣ ман ҳам ҳамеша як муллои хушсаводи арабидон бо хонда шунавондани китобҳои арабӣ ва тоҷикӣ ёрӣ меод. Бо ин кор ҳам чор сол сарф кардам. Дуруст аст, ки ман монанди Зарир шоир нашудам, лекин шеърро хоҳ тоҷикӣ бошад, хоҳ арабӣ, хуб мефаҳмидам. Ман бештар ба мантиқ, ҳикмат ва фалсафа дода шудам. Дар ин илмҳо манбаи асосии ман таълифоти Абӯалӣ Сино шуд, ки онҳоро аз худ кардам ва бештарин ҷои онҳо чун Қуръон ба ман ёд шуда монд. Зотан, ман бо як бор ё ду бор шундан ҳар чизи илмиро, ҳарчанд дароз бошад ҳам, аз бар карда метавонистам. Ман, ки дар хурдсолиам Қуръон барин як китоби қалонро, бо вучуди маъниашро нафаҳмиданам, дар ду сол ёд карда будам, баъди бо чизёдкунӣ варзиш ёфта ба воя расидани қувваи ҳофизаам, ёд кардани чизҳое, ки маъниҳояшонро мефаҳмидам, душворӣ намекард.

Садриддин Айни

Ба саволҳо посух диҳед:

1. Аз ёд кардан чӣ маъниат доштааст?
2. **Варзиш ёфтани қувваи ҳофиза**-ро чӣ тавр мефаҳмед?
3. **Кадам илмҳои тоза барояшон маъқул ва ҷаро?**
4. **Шумораи тахминӣ чӣ тавр навишта мешавад?**

102. Чистонро бодиккат хонед. Ҷавобашро аз руи аломатҳо ёфта, калимаҳои ишорашударо аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед.

Чист он лӯъбат, ки дорад чор шох андар сараш,
Бар сари ҳар шохи ӯ сӣ духтари афсунгараш.
Бар сари ҳар духтаре вобаста дидам сӣ писар,
Бар сари ҳар як писар сӣ духтари симинбараш?

103. Матро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Шумораҳоро аз назари имло шарҳ диҳед.

Серодамии Марви онрӯза ва дигар шаҳрҳои Хурсонро аз ҳамин воқеа ҳам қиёс кардан мумкин аст, ки чингизиён дар ҳучуми аввалинашон ба Марв аз як миллион зиёдтар одамро куштанд.

Баъди аз Марв рафтани мугулон зиндамондагон аз гӯшаву канорҳо баромада, боз дар он ҷо гирд омада буданд. Чингизиён, ки роғузар шуда аз он ҷо мегузаштанд, дубора ба Марв ҳучум карда, боз касони бисёреро куштанд.

Чингизиён инчунин дар Нишопур як миллиону 47 ҳазор нафарро ва дар Ҳирот дар навбати аввал як миллиону шаст ҳазор нафарро ва дар навбати дуюм сад ҳазор нафарро куштанд.

Назар ба ривояти "Равзатуссафо" дар Балх то ҳучуми Чингиз 1200 ҷомеъ (масҷиди калон) ва 1200 ҳаммом буд. Дар ҳучуми Чингиз танҳо аз арбоби илм ва адабиёт, ки номашон маълум буд, 50 ҳазор кас кушта шуд. Боқӣ кушташудагонро, ки оммаи аҳоли буданд, аз ҳамин бояд қиёс кард. Аз ин ҳучвати таърихӣ ободӣ ва серодамии Балхи онрӯза ба хубӣ равшан мешавад.

Садриддин Айни

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Калимаҳои онрӯза ва дубора-ро аз ҷиҳати сохт ва имло шарҳ диҳед.
2. Арбоб ба чӣ маъно омалааст? Бо он чумлае тартиб диҳед.
3. Маълумоти доштаатонро илова карда, дар мавзӯи "Аъмоли зишти Чингиз" нақле нависед.

104. Матро хонед. Гуед, ки аз он чӣ натиҷа бардоштед. Оиро нависед ва шумораҳои матро бағалат истифода намоед.

Ҳамсӯҳбати ман хомӯш монда, боз ба чойнӯшӣ сар кард. Ман аз ӯ ҳоло ба чӣ кор машғул буданашро пурсидам. Ӯ гуфт:

– Қозӣ Дониёлхоча, ки аз тарафи модар ба ман хешигарӣ дорад ва ҳудаш одами хуби донишдӯст аст, аҳволи маро ба қозикалон фаҳмонда, дар як мадрасаи бедарсхона маро мударрис кунонид, ки аз он мадраса соли ҳазор танга даромад дорам. Азбаски ҳавлии

падариам дар Чубор ва аз маркази шаҳр дур буд, вайро фурӯхта аз ҳамсоягии Дониёлхоҷа аз гузари Собунгарон як ҳавлича харидам, ки дар он чо рӯзе чор-панҷ соат дарсгӯӣ мекунам ва аз талабаҳо ҳам соли қариб ҳазор танга даромад мешавад, бо ҳамин рӯзам ба хубӣ мегузарам.

Бинобар ин, баъд аз мударрис шуданам, қуръонфурӯширо, ки бисёр бад меидам, тарк кардам.

Садриддин Айни

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришно иҷро кунед:

1. Боз кадом қалимаҳоро медонед, ки бо пасванди-гарӣ сохта шудааст?
2. Собунгарон-ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.
3. Гузар дар ин матн чун феъл омадааст ё на?

105. Матиро хонед ва хулосаатонро бо ду-се ҷумла баён кунед. Ба тарзи навишти шумораҳо эътибори ҷиддӣ диҳед.

Мовароуннаҳр дар замони Абӯалӣ Сино то охири асри X мулки Сомониён ва ҷузъи муҳимтарини давлати онҳо буд, ҷузъи дигари давлаташонро Хуросон бо ҳамроҳии вилоятҳои шарқии Эрон ташкил мекард.

Ҳокимияти хонадони Сомонӣ аз соли 820-и мелодӣ оғоз меёбад, ки дар он сол чаҳор бародар - писарони Сомонхудот Асад дар се вилояти Мовароуннаҳр ва як вилояти Хуросон ба аморат расиданд: Нӯҳ дар Самарқанд, Аҳмад дар Фарғона, Яҳё дар Чок ва Устурушон, Илёс дар Ҳирот. Ҳирот пас аз вафоти Илёс аз дасти хонадони Сомонӣ рафт, дар се вилояти боқӣ ҳар яке аз ҳокимони Сомонӣ бештар аз 72 сол насл ба насл феълан ба сари худ буд, Мовароуннаҳр дар як давлати мутамарказ муттаҳид нашуда буд, то он ки дар соли 829 Наср бинни Аҳмад бинни Асад, ки расман сари хонадон ҳисоб меёфт, пойтахташ Самарқанд буд, мурд ва ҷояшро бародари хурдии ӯ - ҳокими Бухоро Абӯиброҳим Исмоил гирифт. Ташкили давлати мутамаркази Сомониён аз ҳамин сол (829-893) шурӯъ мешавад, ки таъсискуандаи он Исмоили Сомонӣ буд.

Сотим Улугзода

106. Ғазалро ифоданок хонед. Байт-байт маънидоҳ кунед.

Эй насими сахар, оромғахи ёр кучост?
Манзили он маҳи ошиқкуши айёр кучост?

Шаби тор асту раҳи водии эмин дар пеш,
 Оташи Тӯр кучо, мӯиди дидор кучост?
 Ҳар кӣ омад ба ҷаҳон нақши харобе дорад,
 Дар харобот бигӯед, ки хушёр кучост?
 Он кас аст аҳли башорат, ки ишорат донад,
 Нуктаҳо ҳаст басте, махрами асрор кучост?
 Ҳар сари мӯй маро бо ту ҳазорон кор аст,
 Мо кучоюму маломатгари бекор кучост?
 Ақл девона шуд, он силсила мушкин ку?
 Дил зи мо гӯша гирифт, абрӯи дилдор кучост?
 Боз пурсед зи гесӯи шикан дар шиканаш,
 Қ-ин дили ғамзада, саргашта, гирифтор кучост?
 Ҳофиз аз боди ҳазон дар чамани даҳр маранҷ,
 Фикри маъкул бифармо гули бехор кучост?

Ҳофизи Шерозӣ

Шарҳи луғот:

Оромгоҳ - манзил ва истиқоматгоҳ
Айёр - маъшуқи ишвагар
Шаб тор асту ... - дар як шаби торик,
 ки мо дар биёбон гум шудаем, чаро
 рӯшноие ва нуре ба чашм намехӯрад,
 чаро Худо ба фарёди мо намерасад?
Водии эмин - биёбоне, ки дар самти
 ростии кӯҳя Тӯр аст. Мӯсо саргардон
 буд. Худой ба сурати оташе аз болон
 дарахте бар вай тачаллий кард.
Тӯр - кӯҳест, ки дар он ҷо Мӯсо нури
 илохиро мушоҳида кард.
Мӯид - ҷои ваъда, аҳду паймон
Харобот - майхона

Он кас аст аҳли башорат ... -
 хушбахт касест, ки аз ишорату
 рамузи илоҳия огоҳ аст.
Ишорат - имо, рамз
**Нуктаҳо ҳаст басте, махрами
 асрор кучост?** - масъалаҳои
 муҳим бисёр, касе, ки
 рамузфаҳм бошад нест.
Силсила - занҷир, ин ҷо ба
 маънии зулф, зеро гесувони
 бофташуда ба занҷир
 монанданд.
Боз пурсед зи гесӯи ... - дили
 саргаштан моро дар печу хама
 зулфи маъшук пайдо кунед.
Фикри маъкул бифармо -
 оқилона фикр кун, дуруст фикр
 кун.

107. Матнро хонед ва мақсади асосии муаллифро муайян созед. Ҷонишинҳои матнро ёбед ва имлои онҳоро шарҳ диҳед. Шумо ҷои кадом ҷонишинро иваз кардааст?

Ҳоло муаллим пиёлаи ҷой дар даст сари худро қадаре яктарафа
 дошта, ба сӯхбати ду мӯйсафед, ки дар кати ҳамсоя нишастаанд,
 гайриихтиёр гӯш медиҳад, банохост рӯй бар ман оварда савол
 медиҳанд:

– Соч ном паранда ҳаст. Аслан бояд сар бошад. Дар баъзе маҳалҳо сугтӣ мегӯянд. Оё шумо ҳам ягон номи дигари онро шунидаед?

– Не муаллим. Ман дар шаҳр таваллуд ва тарбия ёфтаам. Аз парандаҳо дар шаҳр чӣ ҳаст? Кабӯтар, мусича, гунчишк. Тирамоҳу зимистон аккаи думдароз ва зоғи сиёҳ пайдо мешаванд.

– Чои таваллуд ва тарбия дар ташаккули ҷаҳонбинӣ албатта, аҳамият дорад, аммо фикр мекунам, ки набояд омили асосӣ ва ҳалкунанда бошад. Жюл Верн мисоли равшан.

Маро ба ҷуз розӣ розӣ шудан бо ин гапи ҳақ дигар чорае набуд.
Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришхоро иҷро кунед:

1. Оё шумо ҳамаи парандаҳоро медонед?
2. Номи парандаеро таҳлили этимологӣ кунед.
3. Нақле нависед, ки дар он парандаҳо ном бурда шаванду оид ба яке аз онҳо маълумоти муфассал риоя гардад.
4. Соч-ро дар чои шумо чӣ мегӯянд?

108. Порчаи манзумро ифоданок хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ҷонишинҳои онро муайян карда, аз ҷиҳати сохт шарҳ диҳед. Шеърро аз ёд кунед.

Нигаҳ кун бад-ин лашкари номдор,
Ҷавонони шоистаи корзор.
Зи баҳри бару буму фарзанди хеш,
Зану кӯдаки хурлу пайванди хеш.
Ҳама сар ба сар тан ба куштан диҳем,
Аз он бех, ки кишвар ба душман диҳем.

Абулқосими Фирдавӣ

Матро хонед ва ҳадафи онро муайян кунед. Гуед, ки чаро ҷонишини
м аввали ҳар ҷумла истифода шудааст?

Имрӯз мақсади асосии ман ёфтани кӯча, гузар ва ҳавлии Қорӣ-Ишкамба буда, ҳамаи фикру хавосам ба ин мақсад банд буд, бинобар ин, барои ба суҳан даровардани Раҳими Қанд ва хикоя гӯендани вай кӯшише накарда, дар фикр фурӯ рафта будам...

Ман ҳанӯз обидандони дар даҳонам гирифтаамро макида тамом накарда будам, ки Қорӣ-Ишкамба аз тарафи шарқи раста - аз тарафи мадарсаи Кӯкалтош намоён гардид. Ман барои пурра ва пухта дидани рӯи ӯ чашмаамро ба ӯ дӯхтам. Чун ӯ наздиктар

расида назараш ба ман афтод, чашмонашро аз ман наканда омадан гирифт. Ман аз нигоҳҳои тези маънидори ӯ дар ҳақиқи худам "ин дурӯтгӯи дирӯза" гуфтани ӯро пай бурдам, бинобар ин, шарм дошта чашмамро ва вай канда худро ба нодонӣ задам, лекин бо гӯшаи чашм ҳаракатҳои ӯро таъкиб мекардам.

Садриддин Айни

Ба саволҳои посух дода, суворнашро иҷро кунед:

1. Обидандон чист?
2. Ифодаи чашмамро ба ӯ духтам-ро маънидош кунед.
3. Нигоҳи маънидор чӣ тавр мешавад?
4. Омадан гирифт кадом замонро ифода мекунад?

110. Матро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Гуед, ки дар матн роҷеъ ба чӣ сухан меравад? Синонимҳои ҷонишини-мав-ро ёфта шарҳ диҳед.

Чун он қасида ба итмом расид, ҳазрати салтанатмаобӣ фармуданд, ки маҳодим дар шони ин қасида чӣ меғӯянд ва чӣ мефармоянд. Изза ҳама мутаваҷҷеҳи ин камини шуданд ва гуфтугӯеро ба ин фақир ҳавола намуданд. Фақир бар арз расонид, ки шайх Абдулқодири Ҷурҷонӣ, ки дар илми маонӣ ва баён китобе тасниф карда ва онро далоили илоҳӣ ном карда, ки мисли он китобе дар ин илм касе нанавишта. Дар он ҷо мазкур аст, ки каломе, ки аз фасоҳат ва балоғат холӣ бошад ва ба зевари саноеъ ва бадоеъ ва мазоё мутаҳаллӣ бошад, ҳукми он дорад, ки калодаи заррини мурассаъ ва мукамал ба ҷавоҳирро касе дар гардани ҳук овезад. Чун ин сухан гуфтам ва дурри маонӣ суфтам, Султон Ҷалолиддин барошуфт ва гуфт: "Азизон, магар он қасидаи ман маънӣ надорад". Гуфтам: "Каломе, ки дар ӯ фасоҳат ва балоғат набошад, лозим нест, ки бемаънӣ бошад". Инак, Мавлоно Ховарӣ аз рӯи ҳазл ва зарофат қасидае гуфта...

Зайниддин Восифӣ

Шарҳи луғот:

Маҳодим - ҳамъи маҳдум
Изза - одамони соҳибхтиром
Маонӣ - ҳамъи маънӣ
Фасоҳат - равшанбаёнӣ, ба салосат ва равонӣ сухан гуфтан
Зевари саноеъ - зебу зиннати чизе, ки ба он чизи дигарро биороянд

Мазоё - фазилат, афзунӣ
Мутаҳаллӣ - зеварёбанда, бо зевар ораста
Калода - гулӯбанд,
гарданбанди ҳайвонот
Мурассаъ - орасташуда

Ба савол ҷавоб дола, суворинҳоро иҷро кунед:

1. Маънии асосии фақир-ро шарҳ диҳед ва гуед, ки дар ин матн ба чӣ маъно омадааст?
2. Ифодаи ба арз расонед-ро истифода бурда чумлае тартиб диҳед.
3. Синоними калимаи сухан-ро ном баред.
4. Нутқи айнанеро, ки дар охир омадааст, маънидод кунед.

111. Матро хонед ва мазмунашро мухтасар нависед. Ҳини навиштаи кӯшед, ки синонимҳои ман истифода шаванд. Гуед, ки онҳо чӣ вазифаро иҷро кардаанд?

Чихил рӯз фақирро дар Фараҳ нигоҳ доштанд (ва хидматҳо) ва такаллуфот ва меҳмониҳо карданд, ки дар силсилаи подшоҳон амсоли он мутасаввир набошад. Баъд аз чихил рӯз, дар вақте ки моро иқозат меоданд, аспе бо зину лаҷом ба ин камина таъйин фармуданд, (ки) то ашхаби рӯз бо адҳами шаб дар ҷароғоҳи сипеҳр мечарид ва аз барои бародару шогирди фақир ҳар кадом аспе бо зину лаҷоми муносиб муқаррар фармуданд ва сару пой доик низ карам намуданд ва то корвонгоҳ, (ки) аз Фараҳ то он ҷо ним фарсах аст, ҳамроҳӣ карданд. Он ҷо фуруд омада, таъоме кашиданд ва фақирро видоъ карданд ва баргаштанд. Бародари калон чанд қадаме, ки ронд, баргашт. Гуфт: "Мо дастуре дорем, ки касеро, ки гусел мекунем, мусофаҳа мекунем".

Даст дар бағал даровард ва коғазе дар ҳам печидае дар кафи дасти ман ниҳод ва бародари миёна ва хурд низ бар ҳамин услуб бародар ва шогирдро мусофаҳа карданд. Чун фуруд омадем ва зарҳоро ҳисоб кардем, ҳафсад танга буд. Ин навъ саховат ва карам магар аз Ҳотами Той манкул бошад.

Зайниддин Восифӣ

Шарҳи луғот:

Такаллуфот - мурутӣ барзиёд
Мутасаввир - тасаввурнашаванда,
қобили дарк
Ашхаби рӯз - киноя аз офтоб

Адҳами шаб - киноя аз торикии
шаб
Ҷароғоҳи сипеҳр - осмон
Мусофаҳа - дасти ҳамдигар
гирифтани ба вақти мулоқот

112. Матро хонед ва мазмунашро нақл кунед. Гуед, ки мазмуни матн бароятон писанд омад ё не? Ба дурустии гуфтан адиб боварӣ доред? Агар боварӣ доред, аз ҳаёти худ ба наздиконатон воқеоти ба ин монандро ба ёд оварда нақле нависед.

Ваҳм ҳастии одамро хароб мекунад, алалхусус, агар тарсу бим оммаро фаро гирифта бошад. Вале дониши одамӣ бар зидди ваҳм аслиҳаи тавоноест. Узви дастан сӯхторкуш худро ба коми оташ беибо мезанад. Аспбози соҳибтаҷриба бебокона рафта, аспи саркаши чароғпояшударо даст мегирад ва лаҷом мезанад. Шикорӣ ба пешвози шеру бабру филу хирс далерона меравад. Марде, ки усули самборо аз бар кардааст, метавонад ба танҳой бар чанд нафар бозориёни мусаллаҳ зафар ёбад.

Ин гуна одамонро одатан нотрас мегӯянд, харчанд ки ҳиси тарс барои эшон бегона нест. Лекин онҳо бо қувваи дониш, ба таҷриба ва малака таъя карда, тарсро мағлуб месозанд. Табиатан касе нест, ки натарсад. Парашутчиён қабл аз қаҳишҳои аввалин, дорбозон бори нахустин ваҳм мекашанд. Касе, ки бори якум ба кони ториқе медарояд, ҳатман метарсад.

Духтури франсавӣ Ален Бомбар ба завақчаи хурдакаки резинӣ савор шуда, бе обу озуқа, яккаву танҳо укёнуси Атлантикро тай намуд. Бар касди буздилон завраки худро "Шаккок" ном дода буд. Гуруснагиро ба гӯшти моҳӣ, ташнагиро бо оби борон рафъ менамуд. Дергоҳе борон наборад, обери менӯшид, ки аз бадани моҳиёни сайдкардааш фишурда мебаровард. Дар бадали шаступанҷ рӯз ба ҳамин минвол ба Америка бирасид ва исбот кард, ки банӣ инсон ҳақ надорад, ки ҳатто ба чунин қувваи муаззами табиат, монанди укёнус, сари таслим фуруд орад.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Чуфти синонимиро аз ҷумлаи аввал пайдо кунед.
2. Буздил ба кадом маъно омадааст? Аз ҷиҳати сохт муайян созед.
3. Ҷонишинҳои ҷумлаи охириро ёбед ва шарҳ диҳед.
4. Калимаи моҳӣ сохта аст ё сода?

113. Матиро хонед ва ҳикмати онро дарёбед. Ба мазмуни матн монанд зарбулмасалу мақолҳоро пайдо карда нависед. Масалан: "Тарсу марг ёр аст".

Тарс ё ваҳм аз тавонотарин ҳиссиёт аст. Ривоят мекунанд, ки дар замони қадим ба кишваре вабо омадааст. Подшоҳи мамлакат шахси одил, раиятнавоз будааст. Ҳашмгин ба ҷустуҷӯи вабо баромадааст ва дар биёбоне ба ӯ дучор омада, аз меҳмони ноҳонда пурсидааст:

-- Ин дафъа чӣ қадар табааи маро бо худ хоҳӣ бурд?

– Ҳазор кас! - ҷавоб додааст вабо ва кори мусибатосори худро анҷом дода, аз он кишвар рафтааст.

Аз қазо баъди муддате он подшоҳ бо вабо дубора вохӯрда, маломаташ кардааст, ки ба ваъда вафо накардааст, ба ҷои як ҳазор панҷ ҳазор касро аз раияти ӯ нобуд сохтааст.

-- На, "-- гуфтааст вабо. - Ин кори ман нест. Чаҳор ҳазор касе, ки ту мегӯӣ, худ аз тарс мурдаанд.

Фазлиддин Муҳаммадиев

114. Матиро хонед ва мазмуну моҳияти онро мухтасар баён кунед. Дар мавзӯи "Гиёҳҳои шифобахш" иншоие нависед. Муайян кунед, ки дар матн кадом ҷонишин бештар истифода шудааст?

Каримҷон роҳравон гиёҳҳои тару тозаро, ки аз сари роҳи мо мебаромад, канда ба мо нишон медиҳад:

– Ана ин ситамкаш ном дорад. Баргашро таф дода ба рӯи пучак, ҳафтпӯст ва варам мебаранд... Инро сӯзанак меноманд, ки мардуми мо барои табобати дикки нафас истеъмол мекунанд... Ин мӯрчакамолак ном дорад, ки ширааш ҷиҳати табобати хала ва сулфа мавриди истифода қарор мегирад. Тарзи истифода ва истеъмолаш бо шир аст... Хайрият, ки ҳоло ҳам торон хушк нашудааст. Мардум торонро ҷиҳати тоза намудани рӯдаҳо, барои табобати гармбод (кабзият) ба кор мебаранд. Ин буттаро, албатта, медонистагистед? Қот аст ва нав аз гул фаромадааст. Мевааш тирамоҳ, аз охири сентябр сар карда мепазад, табибҳои мо қотро барои табобати меъда ва мӯътадил гардондани фишори хун ба кор мебаранд. Вақто ки мевааш пухт ва қиём шуд, парандаҳо ҳам мехӯранд.

Қамариддин як навдаи дарахти пурҷилои баргаш хурди дилкашро шикаста, аз Каримҷон пурсид ки:

-- Муаллим, ин дарахт ҷӣ ном дорад, ки гулаш ин қадар зебо будааст?

-- Магар зелолро надидаед? Мардум аз решаи он қиёми зирк таҳия мекунанд. Табибон решаи зелолро барои шикастбандӣ низ ба кор мебаранд. (аз "Садон Шарк".)

Ба саволҳо ҷавоб дода, суворнишҳоро иҷро кунед:

1. Ҳафтпӯст-ро талаффуз кунед. Ҷӣ ҳодисаро пай буред?
2. Калимаи торон ва одамон магар дар як қолаб сохта шудааст?
3. Вазифаи як-ро дар калимаи сӯзанак муайян кунед.

115. Матиро хонда гӯед, ки чонишини фақир ба калом маъно омадааст? Қитъаро аз ёд кунед.

Ғиёсиддин Муҳаммад ба фақир гуфт, ки барҳез, ки худро зудтар ба мутолиаи он абёт расонем ва дидан рамдидаи худро ба мушоҳидаи он хутут мунаввар гардонем. Фақир гуфтам, ки аз барои мутолиаи қитъаи ин миқдор машъуф будам, яъне Ғиёсиддин Муҳаммад ба ин қитъа рутубаллисон гардид, ки:

Мефизояд нури чашми одамӣ аз ҳашт чиз,
Гар муяссар мешавад, дар вай назар кун ҳар замон
Дар зару дар мусхафу шайхи кабиру шоҳи аср,
Рӯи хубу хати хубу сабзаю оби равон.

Зайниддин Восифӣ

Шарҳи луғот:

Хутут-чамъи хат
Машъуф - шефта, мафтун
Мусхаф - Қуръон

Шайхи кабир - марди бузург,
эшон
Рутубаллисон - суханорой,
фасехбаён

116. Матиро хонда, мақсади онро баён кунед. Ҳар як чонишинро ёфта, вазифаи онро шарҳ диҳед.

Амир Султон Ҷалолоиддин, ки ин хикоятро шунид, ҳолаш ба он ҷо анҷомид, ки (чун) аз ҷои худ чунбил, пояш ба доман дарпечид, ба замин галтид ва беҳуш гардид. Ду кас дар зери дӯши ӯ даромада (ӯро) ба масҷиди ҳарам расониданд. Камина аз кафо омадам ва гуфтам: "Э амири соҳибдавлат (азизалвучуд), шуморо ин насиби олий ва муносиби мутаолий, ки иборат аз нақобат (вилояти Фарғона) ва Шайхулисломӣ ва мансаби фатво бас нест (ва ин ном) ба ин тумтарок (ки) шуморост, баробарӣ мекунад. Ба даҳсола касби фазилат чӣ лозим аст, ки дар амре дахл намоянд, ки муъчиби ихонат (ва истиҳолат)-и мулозимон гардад? Мир фармуданд, ки рост мефармоянд ва дасти ин фақирро гирифта фармуданд, ки шумо гувоҳ бошед, ки аз шеър гуфтан ба дасти шумо тавбаи насӯҳ кардем.

Зайниддин Восифӣ

117. Матиро хонед ва гӯед, ки матлаби он аз чӣ иборат аст? Аз ҳаёти парандагон ва ҳайвонот чизе донед, ба хотир оварда иншоие таълиф кунед. Кадом сифтаҳои онҳо ба шумо писанд омадаанд, шарҳ диҳед.

Ман дар бораи зоғи кӯҳӣ мақолае навиштам. Вай бо гург "чӯра" аст. Онҳоро эҳтиёт бо ҳамдигар "дӯст" гардондааст. Зоғ буз ё гӯсфанди аз рама мондари дида, ба гург "хабар медиҳад", дарранда сайдро ба дом меафтаданд ва бо он зоғро ҳам "зиёфат мекунад". Ҳайвонҳо ниҳоят зирак, чолок, ҳассосанд, ҳатто ба кӯҳсор ба чӣ мақсад рафтани онро эҳсос менамоянд. Гург милтик доштан ё надоштани ҷупонро мефаҳмад...

Ба хотирам воқеае расид. Охири моҳи октябри соли 1984 дар Шербоздари ноҳияи Қирғатол андаруни мағорае меҳобидам, ки садои даҳшатангезе бедорам кард. Ба садо гӯш дода, тахмин намудам, ки бачаи силовсин аст. Хеле маҳзун буд он садо. Ҳамон рӯз тақрибан чил километр роҳ паймудам. (Баъзе рӯзҳо то шаст километр мегардам), дар баъзе гӯшаҳои кӯҳ садои ноороми ҳайвону парандаҳоро шунида, аз ин рафтарашон ба ҳайрат меомадам, вале соати дуи шаб пардаи ин асрор боз шуд: замин саҳт ларзида, харобиҳо овард. Ҷонварон ин офати табириро якҷанд соат пеш эҳсос карда буданд.... (аз рӯзномаи "Тоҷикистони советӣ".)

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Чаро исмҳои дӯст, чӯра ва феълҳои хабар медиҳад, зиёфат мекунад дар ноҳунак гирифта шудаанд?

2. Боз кадом ҳайвонро медонед (ё шунидаед), ки ҳодисаҳои табиатро пешакӣ эҳсос мекунад.

118. Порчаро хонед ва ҷонишинҳои онро ёбед. Шарҳ диҳед, ки чаро дар ин матн ҷонишини кам истифода шудааст.

Тай фармуд, ки:

— Эй ҳакимон ва муначҷимон, писари мо шир намехӯрад ва пистони дояхоро ба даҳони худ намегирад. Сабаби ин чӣ бошад?

Муначҷимон куръа андохта гуфтанд:

— Эй шоҳи олампадох, дар дунё Ҳотам аз бобати саховат бисёр шӯҳрат хоҳад гирифт ва як донаву як луқмае бе ширкат дар даҳони худ нахоҳад андохт. Бояд ки ҳама писарҳою дояхоро ба хидмати Ҳотам ҳозир карда, дар пеши назари ӯ шир бидиҳанд, ӯ низ шир хоҳад хӯрд ва пистони дояхоро ба даҳон хоҳад гирифт.

Ҳамчунон карданд. Ҳотам пистони дояхоро ба даҳон гирифта шир хӯрдан гирифт. Ва хислати дигари Ҳотам ин буд, ки ҳаргиз гирия накардӣ ва дар вақти танҳой шир нахӯрдӣ ва дар хоби гафлат нарафтӣ.

Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

1. Дар мати дар бораи кадом Ҳотам сухан меравад? Аз чӣ пай бурдед?
2. Ба фикри дар мати баёншуда розиед? Андешиа шумо.
3. Магар чунин одамонро дар ин айём мебинед? Чаро?

119. Порчаро хонед ва маънидод кунед. Гӯед, ки шоир кӣҳоро дар назар дорад? Шумораҳои матро ёфта нависед ва аз лиҳози сохту имло шарҳ диҳед.

Дар ин дуне ду-се марди бузурге пуштбони мост,
Дар ин дунё ду-се соҳибдиле ҳамдостони мост.
Ба зери осмони нилivu рӯи замини сабз,
Замину бомашон гӯй замину осмони мост.

Дар ин дунё ду-се чашмони бино чашми дунёянд,
Ду-се тан покҷоне покии дунёи зебоянд.
Ду-се озодфикре ҷумла оламро кунанд озод,
Ду-се равшанзамире равшании ҳастии моянд...

Лоиқ Шералӣ

ЗАРФ ВА ИМЛОИ ОН

120. Матро хонед ва гӯед, ки аз мазмуни он чиро пай бурдед? Дар он бештар аз чӣ сухан меравад? Имлои зарфҳои ишорашударо шарҳ диҳед.

Таманно тарсидаву ларзида гоҳ тозад, гоҳи дигар аз ҳол рафта, тез-тез мекалавид. Аз гуруснагӣ, бемадорӣ ва асабоният дилаш беҳузур мешуд. Ӯ саропо ғарки оби борон буд. Тундар дам ба дам хурӯш карда, шахҳои атрофро гӯё ба тақон меовард. Баъзан ба роҳи дара, ки онро тадричан торикӣ фаро мегирифт, лаҳзае нур меафканд. Садои рӯди Кофрун аз гулдурроси раъд гоҳо фуру менишаст. Борони ҳамал, чунон ки аз ҳазор сатил бошад, базарба мерехт...

Саттор Турсун

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Доир ба ҳодисаи дидаатон нақле нависед ва аз зарфҳои истифода баред.
2. Ҳамал кадом фасли сол аст?
3. Синоними ба тақон овардан-ро гӯед.

121. Матиро хонед ва ба он ном гузored. Зарфҳои матиро шарх диҳед.

Яке аз рӯзҳои охири март буд. Дар кӯҳсор борони сел борид. Чоштгоҳ абрҳо пароканда шуданд. Оби наҳр оҳиста-оҳиста хира мегардид. Пешинӣ тамом қаҳваранг шуд. Дар айни аср мавҷҳо хез кардан гирифтанд. Рӯи амвоч хасу хошок, кундаҳои урӯнреша, ҳатто бутун-бутун дарахтони сарнагуншуда алвонҷӯрон мерафтанд.

Коргарони истгоҳҳои барк, ходимони нигоҳубинкунандаи ҳамаи иншоотҳои сари канал ва наҳр аз ҳамлаи сел қаблан огоҳ ва ҳама дар сари даҳана чамъ омада буданд. Анбӯҳи одамони ҳодаю сешоҳаю панҷшоҳа ва чангакҳои дастадароз бардошта, манзараи балҳои асримиёнагиро ба хотир мерасонид.

Дарвозаҳои оҳани даҳанаро калон кушоданд. Ба канал дигар оби ифлос намерафт. Истгоҳҳои барк то аз нав тоза шудани наҳр танаффус хоҳанд кард.

Танаҳои дарахтони, кундаҳои бузурги гелон рӯи мавҷҳои тираи кафколуд хез кашида, чаппаву роста шуда бо шаст омада, бо оҳанхтаҳои дарғот бармехӯрданд ва музаффарона гумбурросзанон гузашта мерафтанд.

Оби лой атоласон гафсу нарм гашта буд, аз он сабаб садояш ҳам ҳарвақта барин бурро не, хастаю кунд ба гӯш мерасид. Сели девонаавзо дар болотар зарфи бузурги нафти сиёҳ (мазут)-ро сарнагун кардааст ва кайҳо боз дар рӯи об доғҳои бунафшаранги равғани нафт шино мекарданд. (аз "Садон Шарк".)

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Дар ҷумлаи шашум аср ба қадом маъно омадааст?
2. Алвонҷӯрон-ро аз ҷиҳат сохт шарҳ диҳед.
3. Ҳини талаффузи чоштгоҳӣ чӣ ҳодисаро пай бурдед? Имлояшро фаромӯш накунед.

122. Матиро хонед ва ҷумлаҳои зарфдорро нависед. Зарфҳоро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.

Саворон дар пушти тале аз талҳои қадӣ роҳ, аз роҳ як чорсад-панҷсад қадам канортар, пиёда шуда, аз оби зулоли чашмасор ташнагиашонро шикаста, каме дам гирифтанд.

Аммо одамон ва аспон ҳанӯз кӯфти роҳро набароварда буданд, ки дидбони дар баландӣ гузошташон - Ризо дар роҳ намудор шудани як даста саворонро хабар дод.

Абдуқодир тозон ба назди Ризо баромада нигоҳ кард. Саворони омадаистода, бешубҳа, дастаи Кулӯх-мингбошӣ буданд. Онҳо бешитоб, оҳиста-оҳиста асп ронда меомаданд. Аён буд, ки аспҳояшон аз душманкобиҳои рӯзона монда шудаанд.

Бо фармони Абдуқодир одамони вай зуд ба аспҳо савор шуда, дар пушти тал истоданд.

Саттор Турсун

Ба савол ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Синоними қўфти роҳ-ро ёбед ва ҷумлае тартиб диҳед.
2. Бешитоб аз бе шитоб фарқ дорад?
3. Ҷумлае гуед, ки дар он калимаи тез ҳам сифат ва ҳам зарф шуда бошад.

123. Порчаи манзумро ифоданок хонед ва мазмунашро нақл кунед. Пас аз нақл кардан дар мавзӯи "Нон" ишро нависед.

Будам аввал гандуми боғи бихишт,
Руста аз обу гули анбарсиришт.
Ногаҳ афтодам ба анбори ҷаҳон,
Борҳо дар ҷоҳ гардидам ниҳон.
Баъд аз он дар хоки зорам коштанд,
Бе анису мӯнисам бигзоштанд.
Нола мекардам, ки эй парвардигор,
Раҳмате бифрист, аз хокам барор.
Ҳақ ба лутфам рӯзии дигар бидод,
В-аз навам фирӯзии дигар бидод.
Саркашӣ оғоз кардам аз гурур,
Дилбарӣ мекардам аз наздику дур.
Боди қаҳре бар сари сабзам вазид,
Шуд ҷавонӣ, навбати пирӣ расид.
Сар чудо кард аз танам деҳқон ба дос,
Қоҳ пошидам, бипӯшидам палос.
Поймоли гов гаштам ногаҳон,
То шудам алқисса дар бори харон.
Гаҳ мукайид дар буни анбон шудам,
Гоҳ дар гирбол саргардон шудам.
Бар сарам гардид санги осӣб,
То баромад гардам аз ҷони хароб.
Муштҳо хӯрдам, ба хангоми хамир,
То ниҳодам пой берун аз фатир.

Баъд аз он дар оташи сӯзон шудам,
Нон шудам, шоистаи ҳар хон шудам.

Шарҳи луғот:

Албарспришт - муаттар, хушбуй,
форам.

Анис - ҳамсӯхбат, дӯст

Мӯнис - ҳамдам, дӯсти наздик

Ҳақ - яке аз номҳои Худо

Раҳмат - афа, омӯрзиш, аз тарафи

Худо меҳрубонӣ кардан

Боди каҳр - боди ғазабу хашм

Дилбарӣ - дилбарӣ кардан

Муқайял - вобаста, гирифтор,
побанд

Буи - тағ, таҳ

Албон - халтаи чармини сафарӣ,
халтаи озуқа

Ба савол ҷавоб дода, суворниҳоро аҷро кунед:

1. Гавдуми боғи бяхишт-ро чӣ тавр мефаҳмед?
 2. Бо калимаи гирбал ҷумлае тартиб диҳед ва имлон онро дар хотир нигоҳ доред.
 3. Аз сифат (баъд) зарф созад ва имлон онро шарҳ диҳед.
124. Матро нависед ва ба зер зарфҳо хат кашида, онҳоро шарҳ диҳед.

Зардуштиён аснои ибодат ва парастии ба сӯи равшанӣ рӯй меоварданд, рӯзона ба офтобу шабона ба моҳ таваҷҷӯҳ мекарданд. Оташ, ки намунаи он аҷроми нуронӣ, яъне Хуршеду Моҳ буд, барояшон муқаддас шуморида мешуд.

Барои оташ оташкадаҳо месохтанд. Аз оташкадаҳои машҳури шаҳрҳои бузург, махсусан, ҳафттоаш бисе муътабар буд. Дар он маҳалҳо оташи ҷовид месӯхт. Онро аз хомӯш шудан ниғаҳдорӣ мекарданд. Агар ногаҳон оташ мемурд, барои аз нав барафрӯхтани аз он шонздаҳ маҳал оташ меоварданд: аз оташдони оҳангар, аз танӯри нонпаз, аз кӯраи заргар, аз гулхани ҷӯпон, аз оташдони оилаи некиқболи бошарофат ва монанди ин.

Фазлиддин Муҳаммадиев

125. Матро бодикҳат хонед ва мазмунашро нақл кунед. Дар бораи ягон шахси муътабар маълумоте дошта бошед, тақдидан ба матн нақли мухтасар нависед.

Зардуштӣ - зардуштӣ - сифати нисбӣ. Мансуб ба Зардушт, пайрави Зардушт, зардухуштӣ ҳам гуфта шуда. Кеши зардуштӣ: мазхабе, ки Зардушт - пайғамбари бостонӣ дар ҳудуди қарни

хафтуми пеш аз милод овард ва дар аҳди подшоҳони Сосонӣ мазҳаби расмӣ Эрон буд. Зардуштиён худои ягонаро парастид мекарданд, офридагори олам ва маншои корҳои хубро Ахурамаздо ва маншоя бадихо ва нохушихоро Ахриман мегуфтанд. Обу хоку оташу бодро мӯхтарам медоштанд ва чун оташро бисёр эҳтиром мекарданд, ба оташпарастӣ маъруф шудаанд. Китоби мазҳаби онон "Авесто" аст. Зардуштиён пас аз ғалабаи ислом дини ислом пазируфтанд ва бисёре ҳам дар мазҳаби худ боқӣ монданд, ки ҳанӯз ҳам аъқоби онон дар Эрон ва Ҳиндустон боқӣ ва бештар дар Язду Кирмон ва ба Мабнӣ сукунат доранд ва мардумони мутаммадин ва хайрхоҳу фарҳангдӯст ва аҳли хайроту маброт мебошанд ва ононро габру порсӣ ҳам мегӯянд. (аз "Фарҳанги Амид".)

126. Матро хонед ва гуед, ки зарфҳо дар ифодаи фикр чӣ вазифаро иҷро мекунанд? Зарфҳои нишонашударо шарҳ диҳед.

Таманно гирду атрофашро бо ҳарос аз назар гузаронида, кафшашро худ аз пой кашид ва онро бо ҳарду дасташ гирифта, оҳиста ба рӯд даромад.

Об гулгула бардоштаву печида, бошаст меомад. сангҳои маҷро лағжонак буданд. Таманно аз зону баландтар тар шуда, ҳамон зайл оҳиста-оҳиста то нисфи рӯд рафтӣ ногаҳон саҳт лағжид ва бо вучуди чандала, мувозинаташро гум карда, якнаҳлӯ афтид. Кафшҳо аз дасташ хато хӯрданд. Рӯймолашро, ки аз сараш низ канда шуда буд, базӯр қапида, вай февран ба по хест ва ҳама либосаш тар, калавида-калавида, оқибат аз рӯд гузашт. Дар лаби он даме истода, куртаву камзул ва пойчомаашро аз ҳар ҷо - аз ҳар ҷояшон дошта, рӯст дар танаш чафид. Қарашро ҳам чафтида, дусе бор афшонд; оби гесувонашро низ фишурд.

"Ҳеҷ гап не, раҳораҳ хушк мешавам", -- гуфт ӯ ба худ ва рӯймолро ба сар кашид, пас аз чанд дақиқа як ёнаи сералафро қафо партофтӣ аз баландӣ нишеб шуда, дар ҳолате ки аз бими Халил ба ҷор тараф назар медавонд, боз муддате қадам зад.

Саттор Турсун

127. Ҳикоятро хонед ва мақсади онро шарҳ диҳед. Дар мавзӯи "Адаб" иншоие таълиф кунед ва аз зарфҳои бағоят, бедабона, хуб истифода баред.

Овардаанд, ки вақте Ҳорунаррашид хобе лида буд, ки дандонҳои ӯ рехта буд ва аз даҳон берун афтада. Аз муаббире пурсид:

Гуфт: "Зиндагии амиралмуъминин дароз бод, ки акрабон ту бимиранд". Ҳорун бағоят биранҷид ва бифармуд, ки ӯро сад чӯб бизаданд ва муаббире дигар ҳозир овард ва аз вай пурсид: ӯ гуфт: "Далел кунад, ки амиралмуъмининро умр дароз хоҳад буд ва дар давлат ва хилофат беш аз акрабо зиндагонӣ ёбад".

Ҳорунаррашид хушдил шуд, гуфт: "Ҳамон сухан аст, ки ӯ гуфт, валекин ин адаб нигоҳ дошт ва ба иборате хуб гуфт". Пас, фармуд, то ӯро сад динор бидоданд ва агарчи таъбири ҳар ду дар асл як буд, аммо чун яке сухан беадабона гуфт, хуб адаб хӯрд.

Муҳаммад Авфӣ

Ҳорунаррашид - панҷумин халифаи аббосӣ

Муаббир - таъбиркунанда хоб
Амиралмуъминин - лақабе, ки ба халифаю подшоҳони Шарқи исломӣ дода шудааст

Акрабо - наздикон, хешовандон

Хилофат - ба ҷои касе пас аз вай нишастан, ҷонишин, халифа

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Дар калимаҳои биранҷид ва бифармуд би-чӣ вазифа дорад?
2. Хушдиал-ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.
3. Таъбир дар ҷумлаи охир, ба кадом маъно истифода шудааст?
4. Адаб чӣ аҳамият дорад.

128. Шеърро хонед ва зарфҳояшро шарҳ диҳед.

... Дили худро фиребе додӣ аз ноз,
Ба нуқи ғамза гуфтӣ зулфро боз.
Ки "гар ғампурси ман мапурсидам кам,
Чӣ кам дорам зи хубӣ, то хӯрам ғам?!"
Ҳанӯз аз шоҳи сабзам бар нарустаст,
Ҳанӯз ин сабзаро шабнам напуштааст.
Ҳанӯзам бар зумуррад мӯҳри конист,
Ҳанӯзам дар сазои посбонист.
Ҳанӯзам фитнаҳо дар мӯ нухуфтаст,
Ҳанӯзам лолаҳо дар рӯ шукуфтаст.
Ҳанӯзам турраҳо шӯридракоранд,
Ҳанӯзам ғамзаҳо ханҷаргузоранд.

Ҳанӯзам бӯи марзангӯш тунд аст,
Ҳанӯз аз дидани ман дида кунд аст...

Хусрави Деҳлавӣ

Шарҳи луғот:

Зумуррад - санги гаронбаҳой сабзранг
Турри - муи тобидаи пешонӣ, зулф
Марзангӯш - навъе аз райҳони қушбӯ

Тунд - тез, тезбӯ, сӯзон
Шӯридакор - парешон,
ошуфтаҳол
Ҳанҷаргузор - ханҷарзан

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Калимаи бар-ро, ки дар байти сеюм омадааст, шарҳ диҳед. Бо он ҷумлае тартиб диҳед.
2. Ҳанӯзам-ро маънидод кунед.
3. Ҳанӯз аз дидани ман дида кунд аст чӣ тавр таъбир мешавад?

129. Матро хонед. Аз матн чӣ таассурот гирифтед? Тақлидан ба матн ишроие нависед, ки дар он субҳи деҳа ё ҷои бароятон шинос тасвир шуда бошад.

Пагоҳии барвақт аз хоб чашм мекушоям. Дар ягон гӯшаи дунё одам ин қадар аз рахти хоб сабук намехезад, чунон ки дар Оби Гарм. Нурҳои офтоби сахаргоҳӣ ба болини абрҳои сафед, ки рӯи он чодар паҳн кардааст, мерехт. Қатраҳои лоларанги офтоб дар ёлаи тепаҳои болои қасабаи Майдон оташе афрӯхта буд. Мо ба истиқболи ҳамин оташ меравем. Аз домони деворҳои дараи Майдон меравем. Қадаммони мо торафт вазнин мешавад. Лаззати чашмаи Камол Ҳамсариев аз даҳон нарафтааст. Сахар як коса оби чашма мехӯрию дилат равшан мешавад ва он рӯзат ба тамои хуш мегузарад. Косаи сафолӣ дар лаби чашма истодааст. Тепаи пушти қасабаи Майдон ба ном тепа ва дар асл аз кӯҳҳои Тавқӣ ва паси Кӯл баланд аст. Аз болои он масоҳати баҳри оянда ва тамоми ишроотҳо чун оина дар кафи даст намоёнанд. (аз "Садон Шарк".)

Ба саволҳо ҷавоб дода, супоришҳоро иҷро кунед:

1. Зарфҳоро аниқ карда, сохт ва имлои онҳоро шарҳ диҳед.
2. Нурҳои офтоб мерехт-ро чӣ тавр мефаҳмед?
3. Сафолӣ ба кадом ҳели сифат мансуб аст?
4. Ҷумлае тартиб диҳед, ки сабук чун сифат истифода шуда бошад.

130. Матро хонед, мазмуни онро нақл кунед. Оё дар кӯдакӣ чунин ҳодисаро мушоҳида кардаед? Ба матн тақлид карда нақле нависед.

Дар бачагиам назди ҳавлии мо қадокгаре нишаста кор мекард. Ҳаво соф бошад, ба майдони сари кӯчаи калон, таги тут рафта, ҷои кор мекушод. Шамол бошад, дар паси иморати мо ҷафси девор менишаст. Барфу борон ояд, аз дарвозахонаи мо ҷой мегирифт.

Инвалиди якпояи хушфеъли камсухане буд. Бо таъиноти падарам зимистони хунук гоҳо ҷойи гарм бароварда меодам, гоҳо як-ду хокандоз алави лахча. Аз субҳ то шом зарф қадок мекард. Аксаран зарфҳои чинӣ: коса, табақ, ҷойник, пиёла. Якта-нимта лапарӣ чинии ҷароғҳои давра ё гулдонҳои нақшин ҳам меоварданд. Зарфҳои шикаста ва баъзе ҷизҳои қадокшудаи соҳибонашон бо узре наомадаро ҳамроҳи курсичаи пастак ва дигар асбобу анҷомаш дар ҳавлии мо монда мерафт. Ман сабади пур аз шикастпораҳоро меодам, ки бо эҳтиёт рӯи ҳам ҷида шудаанд. Бо камоне гир-гир пармаи алмосиро мекашид. Бо болғачаи майдайки заргарӣ аз сими мисин тик-тик ҷаспақҳо месохт. Чинипораҳое, ки гӯё дигар нимпула арзиш надоштанд, дар пеши назар ба зарфҳои базеби бутун мубаддал мешуданд.

Табибон ҳамон қадокгари ҳунарманди хоксорро ба хотирам меоранд.

Фазлиддин Муҳаммадиев

Ба саволҳо ҷавоб дола, сунориширо иҷро кунед:

1. Ҷумлаи охириро ҷӣ тавр мефаҳмед?
2. Заргарӣ-ро аз ҷиҳати сохт муайян кунед.
3. Ҷаро дар ҷумла баъд аз ифодаи аксари зарфҳои чинӣ ду нукта гузошта шудааст?

131. Порчаҳоро бо диққат хонед. Ба ҳақиқати гуфтаҳо бовар доред ё не? Мулоҳизаатиро мухтасар нависед.

Қорҳои олам табаҳ мегардад, агар қасон афқору хирадро хору зор бикунанду ба фикри ҳамдигар гӯш фаро надиханд ва қасе ба фармони қасе сар фуруд наоварад. Қорбандон аз қор бастанӣ нишондодӣ хирад сарқашӣ бикунанд. Ва хоста назди қасе бошад, ки аз он қас баҳравар шуда натавонад.

* * *

Агар дар ҷомеа доноёну хирдмандони қордон аз қорҳо бар қанор ва дур бошанд: қанговарону қалерон гӯшагиру қонанишин бошанд ва қодонон бар қорҳо гуморида шаванд: қардуми тарсу ва таносон дар ҷои қалерон нишинанд, тавонгарон низ аз бими

ситамгарон хоставу дороии хеш пинхон кунанд ва ба кор назананд, он чомеа фосид ва харчу марч хоҳад шуд, зеро се рукни чомеа - ақл, нерӯ, мол берун аз он мондааст. (аз "Илм ва ҳаёт".)

ПЕШОЯНДУ ПАСОЯНД ВА ИМЛОИ ОНҲО

132. Матнро хонед ва мазмуни онро нақл кунед. Ҳикоятро навишта, пешояндҳоро аниқ карда, вазифа ва имлои онҳоро шарҳ диҳед.

Султон Махмуд пире заифро дид, ки пушторое хор мекашид. Бар ӯ раҳмаш омад. Гуфт:

– Эй пир, ду-се динор зар меҳохӣ, ё дарозгӯше, ё ду-се гӯсфанде, ё боге, ки ба ту бидҳам, то (ки) аз ин заҳмат халос ёбӣ?

Пир гуфт:

-- Зар бидех, то (ки) дар миён бандам ва дар дарозгӯше бинишинам ва гӯсфандон дар пеш гирам ва ба бог биравам ва ба давлати ту дар боқии умр он чо биёсям.

Султонро хуш омад ва фармуд чунон карданд.

Убайди Зокони

Ба саволҳо ҷавоб дода, супориширо иҷро кунед:

1. Бар-ро холо кадом пешоянд иваз мекунад?
2. Калимаи дарозгӯш-ро шарҳ диҳед.
3. Султонро хуш омад-ро боз чӣ тавр ифода кардан мумкин?

133. Порчаро хонед ва ҳар байтро маънидод кунед. Пешояндҳоро аз ҷиҳати вазифа ва имло шарҳ диҳед. Гуед, ки каломе аз ин бар-ҳо пешояндид ва чаро?

Сипоҳе, ки хушдил набошад зи шох,
Надорад худуди вилоят нигоҳ,
Чу душман хари рустой барад,
Малик бочу даҳяк чаро меҳӯрад?
Мухолиф хараш бурду султон хироч,
Чӣ иқбол монад дар он тахту тоҷ?
Раият дарахт аст, агар парварӣ,
Ба коми дили дӯстон бар хӯрӣ.
Ба берахмӣ аз беҳу бораш макан,
Ки нодон кунад хайф бар хештан...
Касон бар хӯранд аз ҷавонию бахт,
Ки бар зердастон нагиранд сахт.